

AUTÓIPARI ALAKÍTÁSTECHNOLÓGIA

3. előadás

LEMEZALAKÍTÓ ELJÁRÁSOK

Dr. Rác Pál
egyetemi docens

Budapest
2011.

Autóipari alakítástechnológia

Lemezalakító eljárások

Lemezalakításnak az olyan képlékenyalakító eljárásokat nevezzük, amelyeknél lemezanyagok (tábla, szalag, lemezcsík, fólia) feldolgozását olyan képlékenyalakító technológiai eljárással valósítjuk meg, amelynek során a lemezzvastagság nem, vagy nem szándékoltnan változik.

A lemezalakítás az autóipar kiemelten fontos gyártási eljárása.

A lemezalakító eljárásokat két nagy csoportba oszthatjuk:

- anyagszétválasztással, illetve a
- térbeli alak megváltoztatásával alakító eljárások.

Autóipari alakítástechnológia

Lemezalakító eljárások

Az anyagszétválasztással alakító eljárások:

- ollóval végzett vágások,
- vágószerszámokban végzett eljárások.

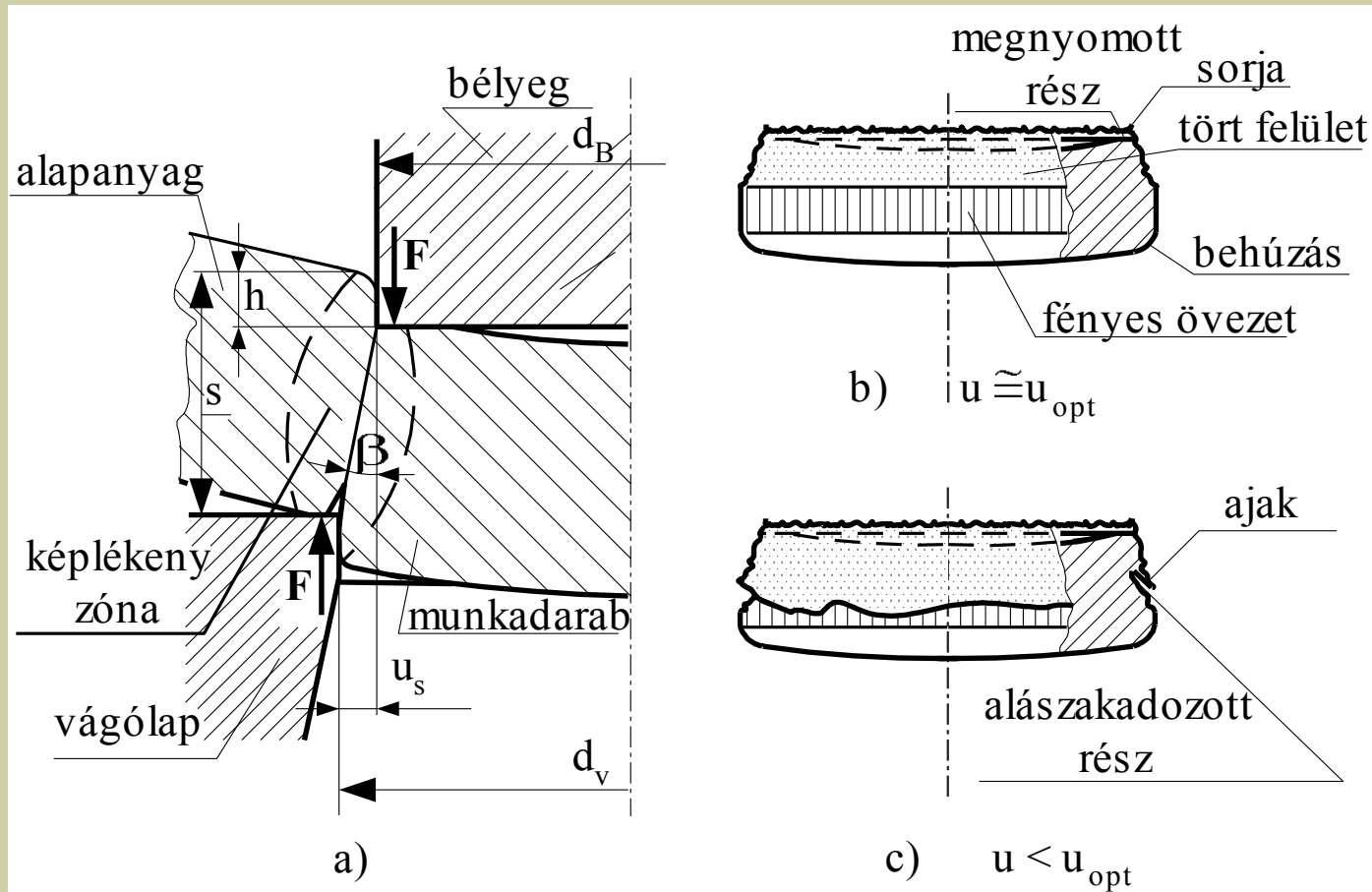
A térbeli alak megváltoztatásával alakító lemezalakító eljárások:

- hajlító, peremező, göngyölítő, hengerítő eljárások,
- mélyhúzás különféle változatai,
- az autóiparban fontos nyújtóhúzás (karosszéria lemezalakítás),
- alaknyomó, alaksajtoló eljárások,
- peremszűkítés, nyakbehúzás alakító technológiái.

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

Az anyagszétválasztó műveleteket röviden vágásnak is nevezzük, amely az anyag szétválasztása, két egymáshoz képest elmozduló szerszámmal.

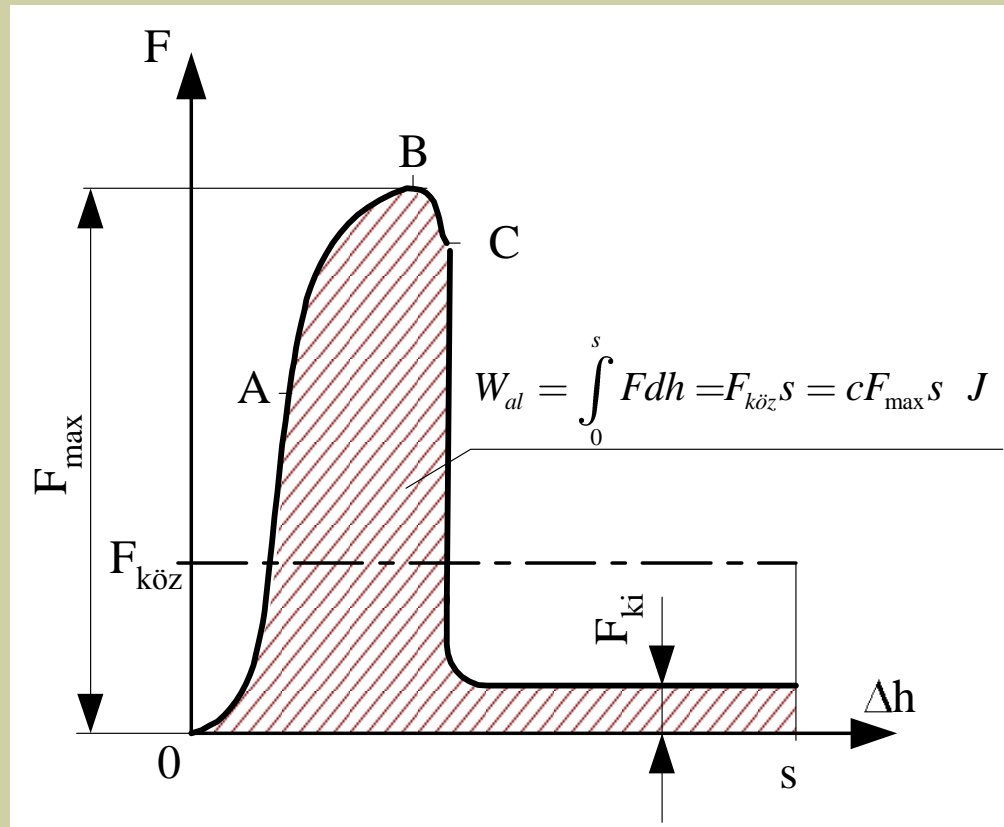

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A vágóerő maximumát tekintjük vágóerőnek:

$$F = k_v \cdot A_{nyírt} \cdot \tau_m = k_v \cdot L \cdot s \cdot \tau_m \quad N$$

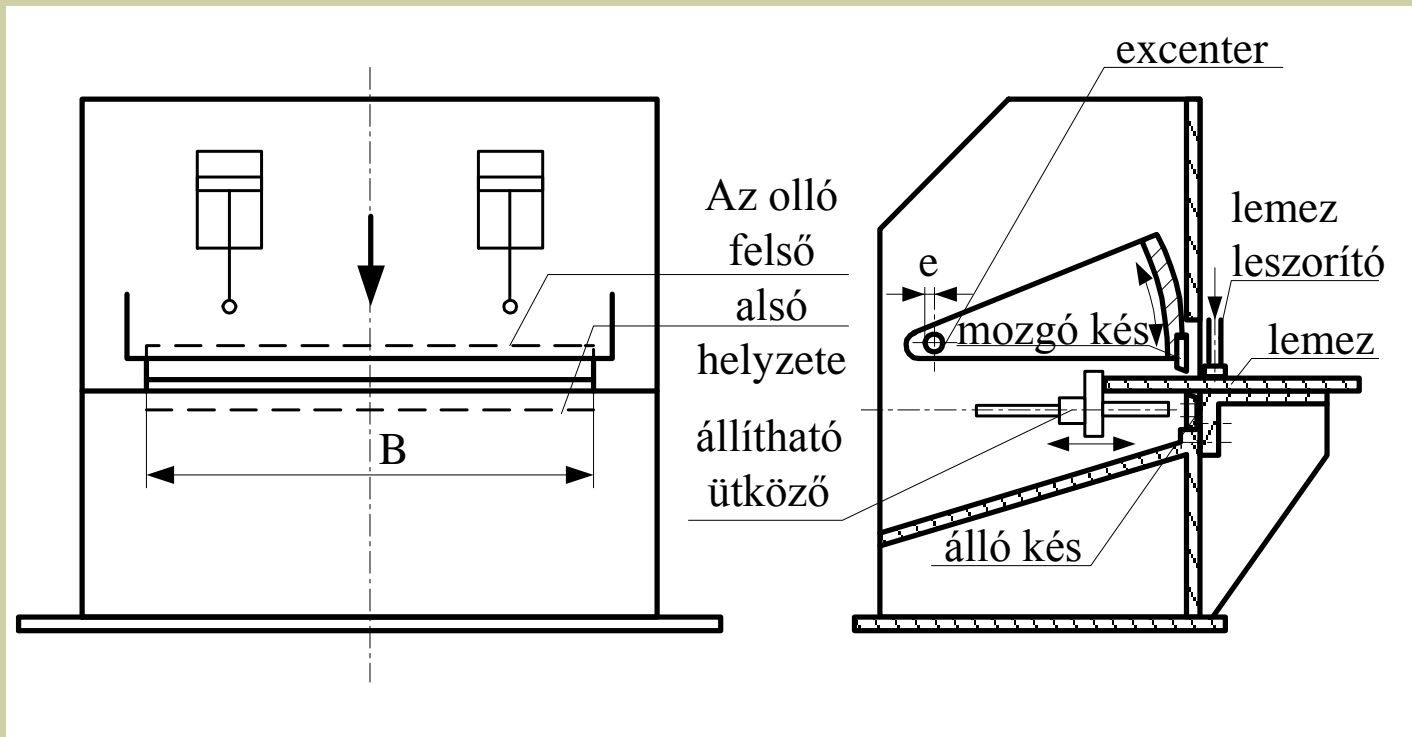

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

Az ollón végzett vágások leggyakrabban a további alakító eljárások kiinduló gyártmányaként szolgáló teríték előállítására szolgálnak.

Az ollók ennek megfelelően különböző méretű és alakú lemezek vágására alkalmas gépek.

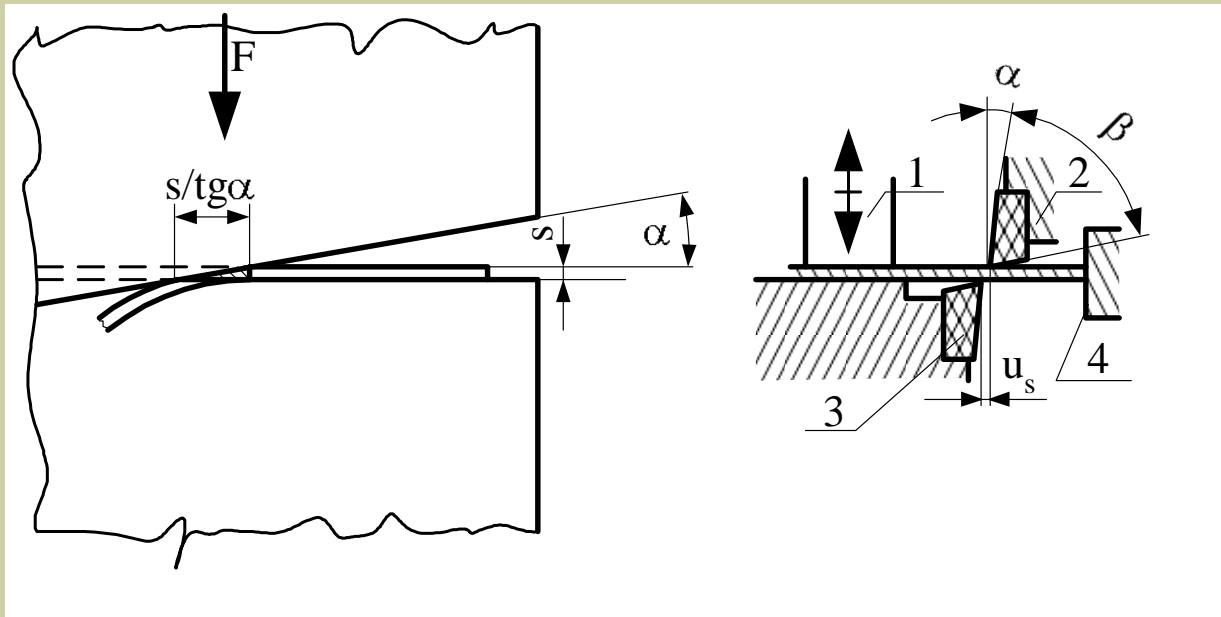

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

Az ollón végzett vágásoknál két kés éle lehet egymással párhuzamos, vagy szöget bezáró, ahol a vágóerő:

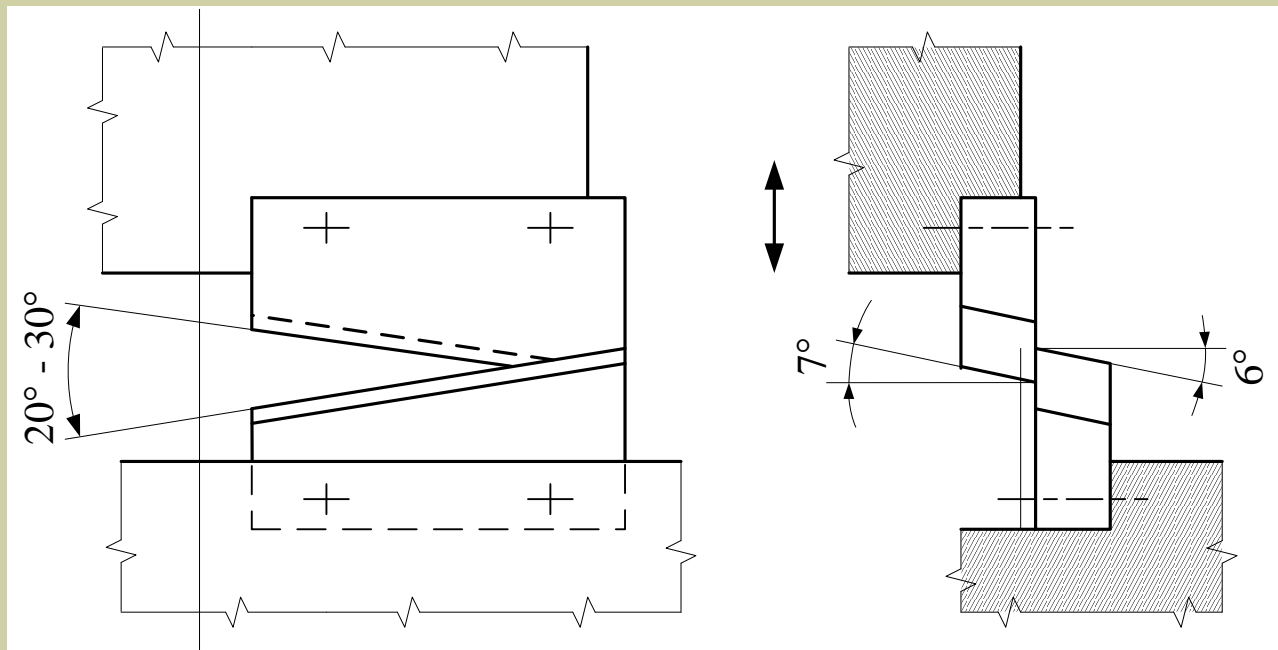
$$F_{ferde} = \frac{s^2}{2\alpha} \cdot \tau_m$$

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A többnyire a lakatos munkáknál használatos rezgőollónak két rövid, egymáshoz képest nagy, $\alpha = 20\text{-}30^\circ$ -os szöget bezáró éle van. 5 mm lemezvastagságig minden olyan vágási vonalon elvégezhető a vágás, amelyen a legkisebb sugár legalább 15 mm.

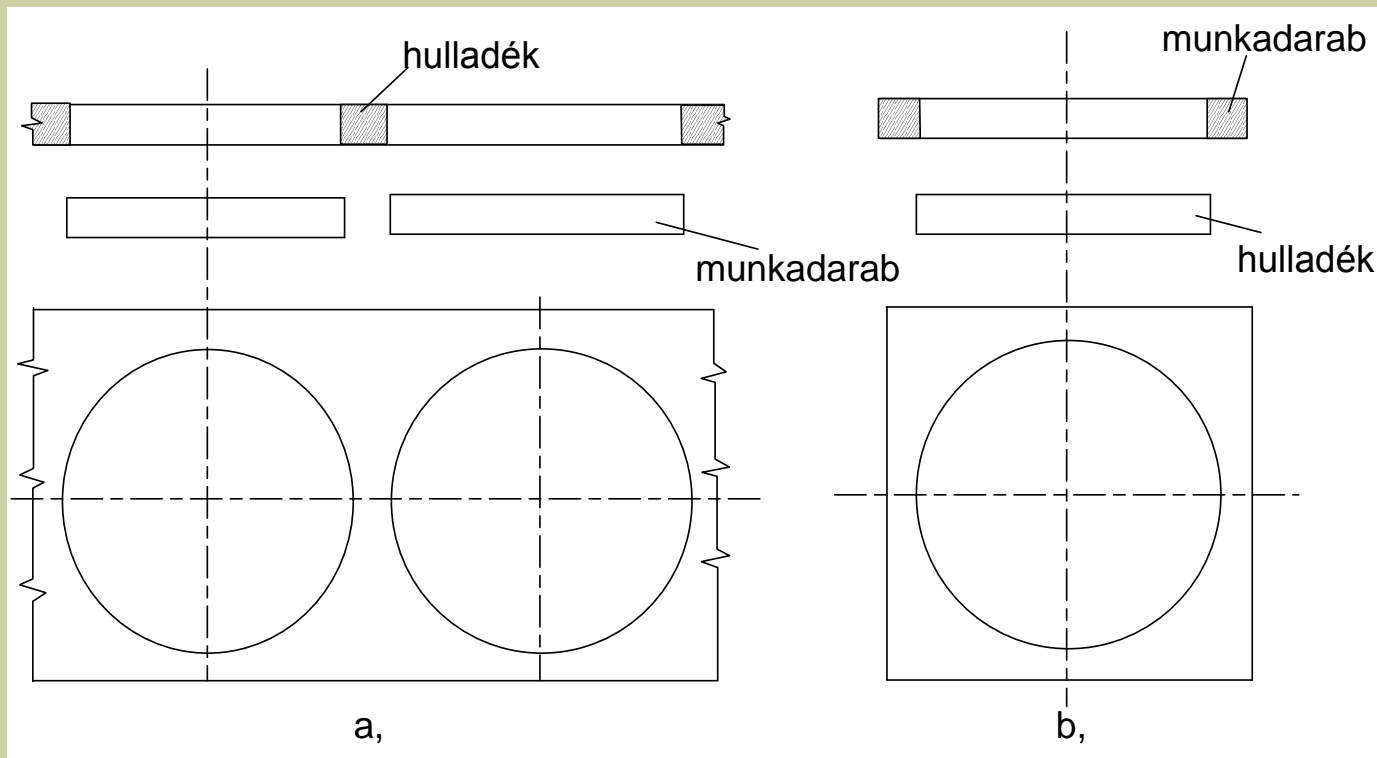

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A kivágó és lyukasztó műveletek sajtolószerszámmal, zárt körvonal mentén végzett vágóműveletek.

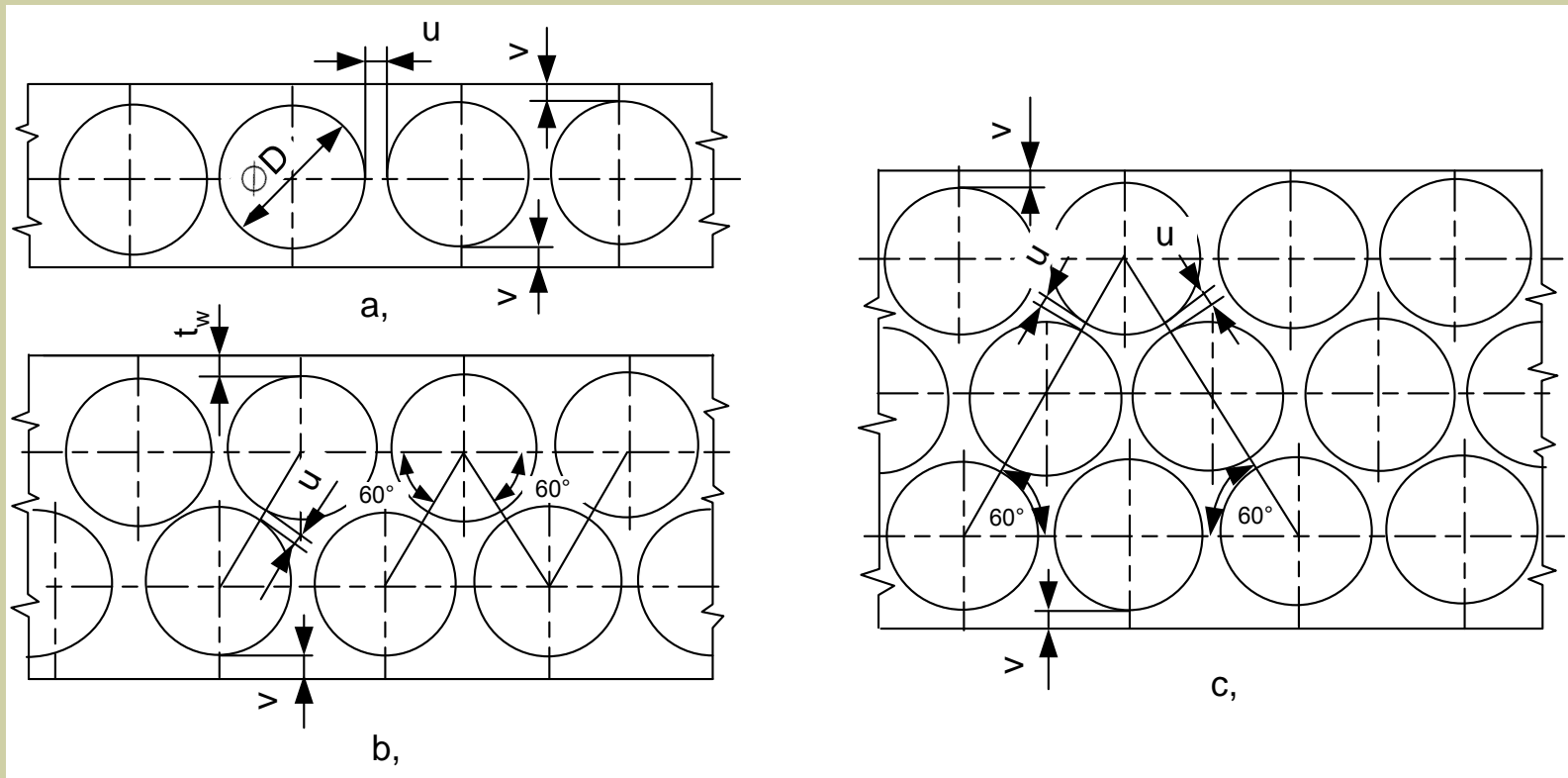
Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A kivágó-lyukasztó műveletek gazdaságossága nagy mértékben függ a táblalemez, szalag, sáv kihasználásától.

A lemezterv lehet hulladékos, hulladékszegény és hulladékmentes.

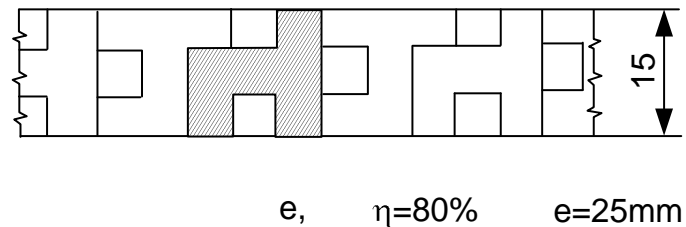
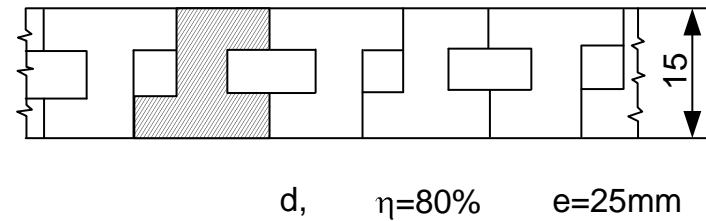
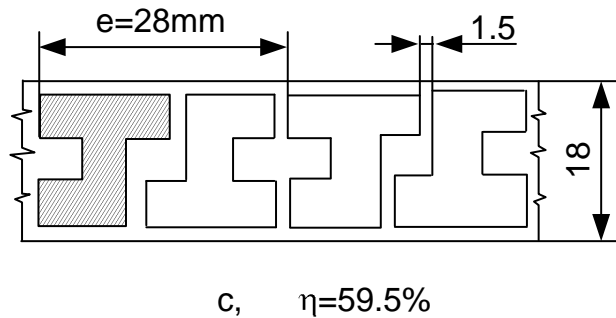
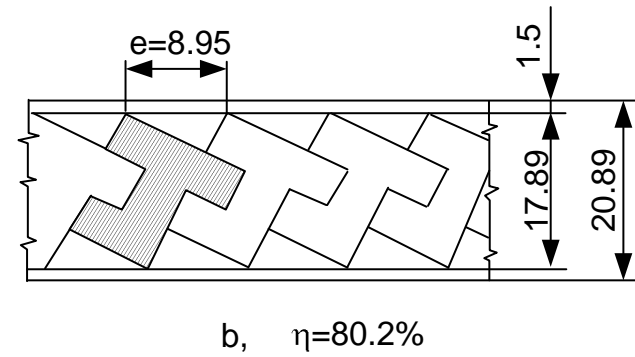
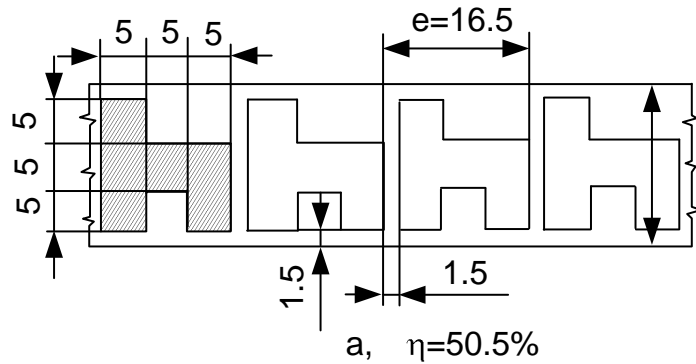
Az anyagkihasználás növelhető többsoros elrendezéssel.

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

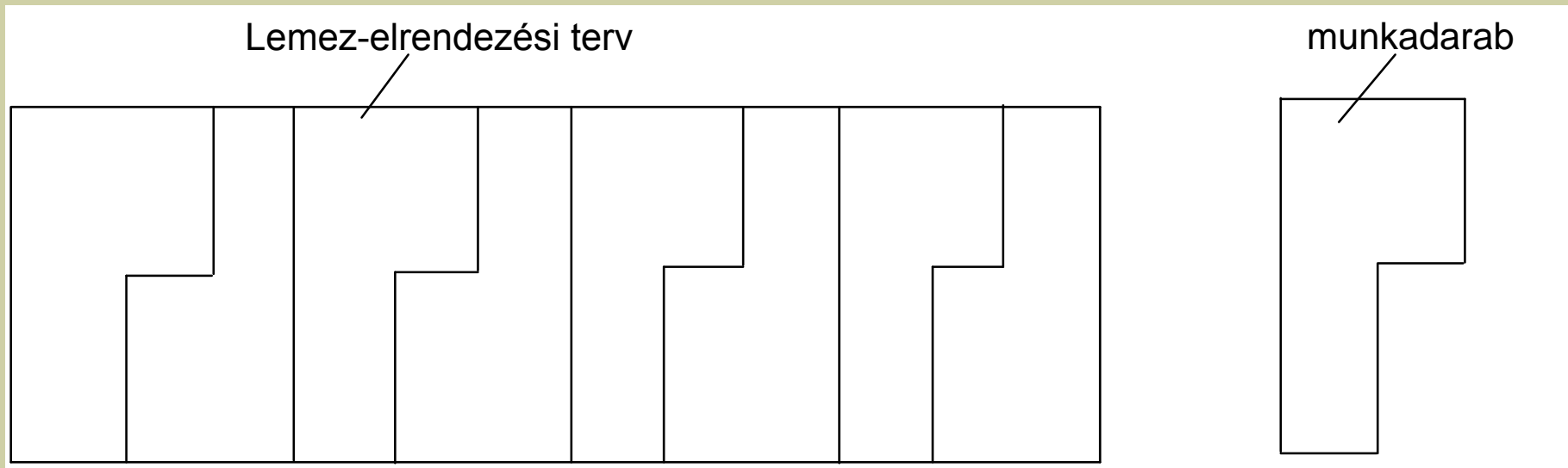
Hulladékszegény lemezterv készíthető a munkadarabok forgatásával, egymásba csúsztatásával.

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

Hulladékmentes lemezterv készítése speciális esetekben lehetséges.

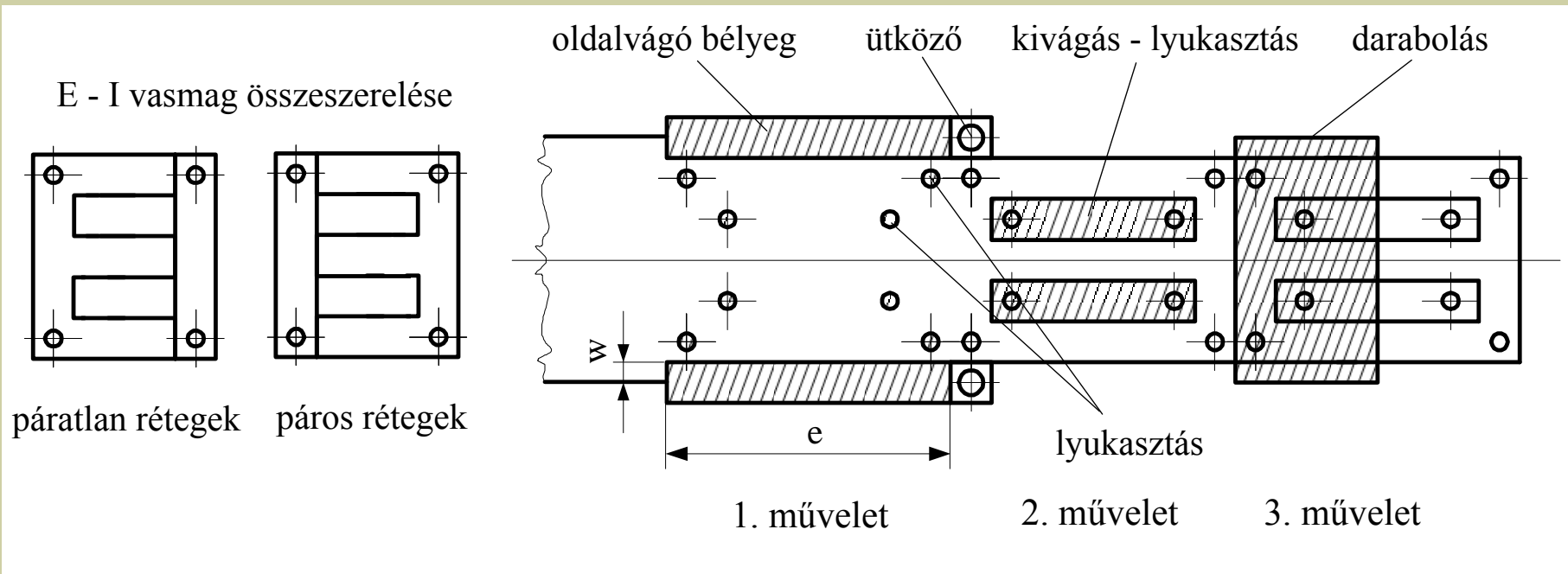

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A sávterv egy grafikus műveleti sorrendterv, amely a gyártandó munkadarab előállításához szükséges műveleteket mutatja.

A sávterven a műveletek sorrendje mellett az ütköztetés módját és helyét is jelölni kell.

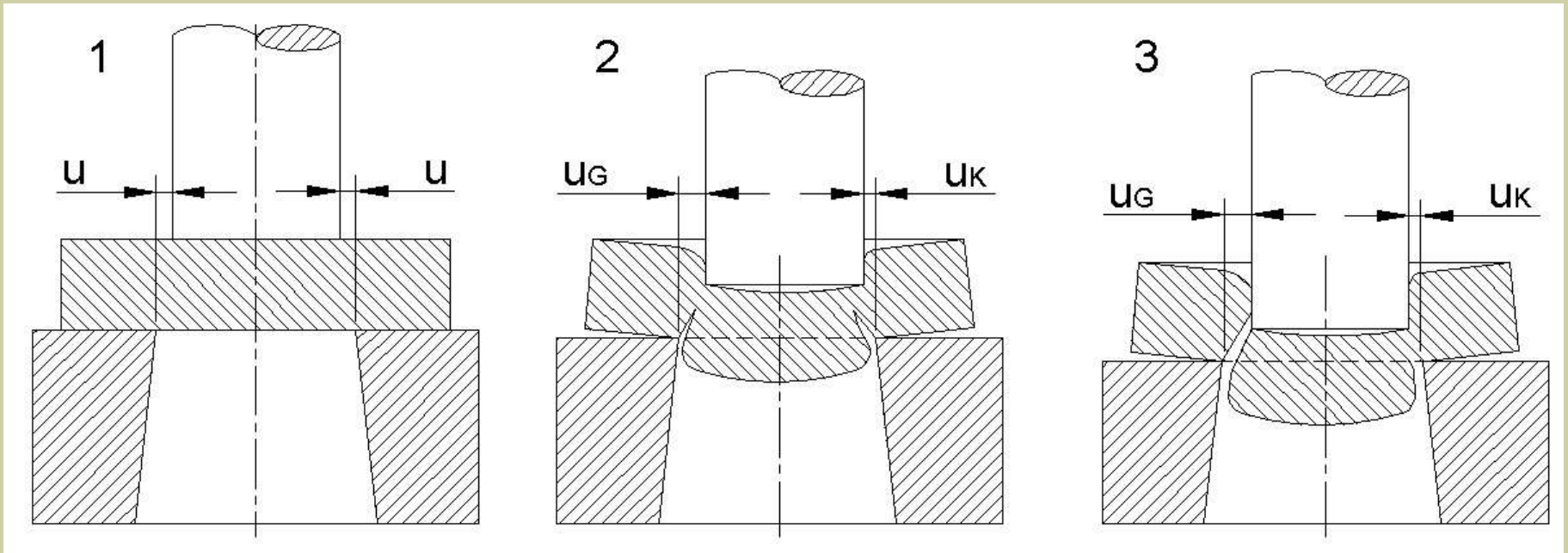

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A vágórés méretének hatása a vágott felület minőségére:

- u_G – optimális vágórés, a repedések találkoznak,
- u_K – a vágórés kicsi, ajak képződik a vágott felületen.

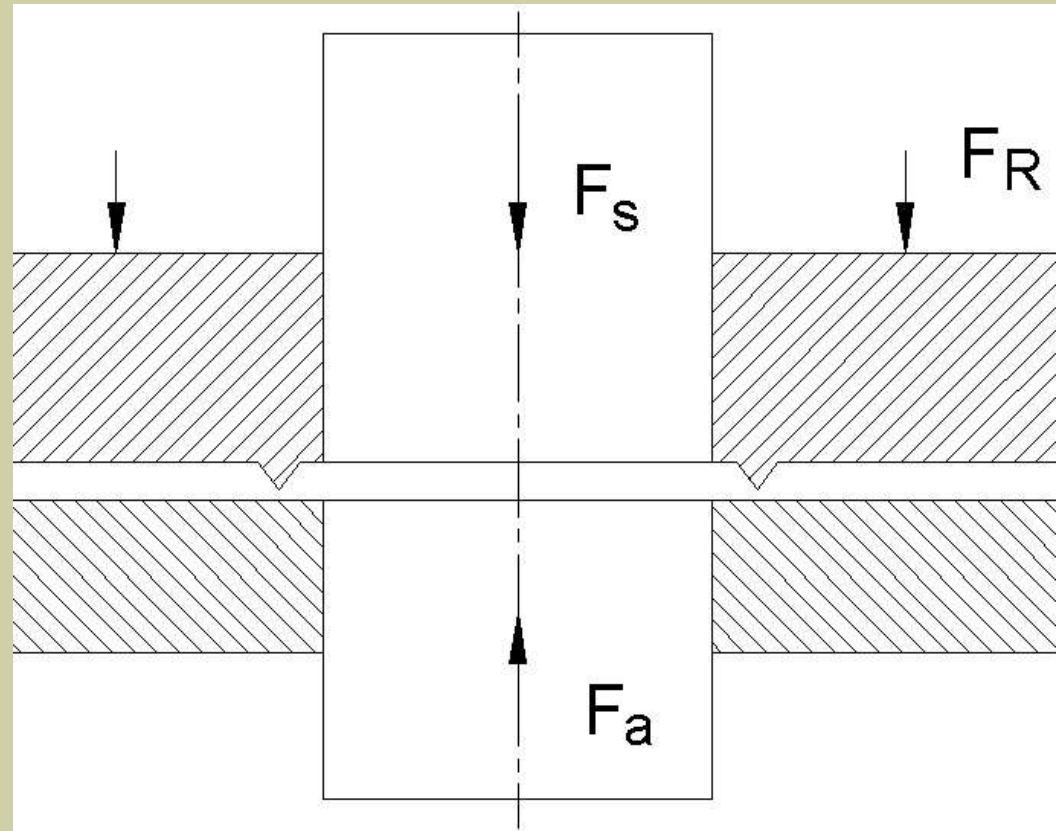
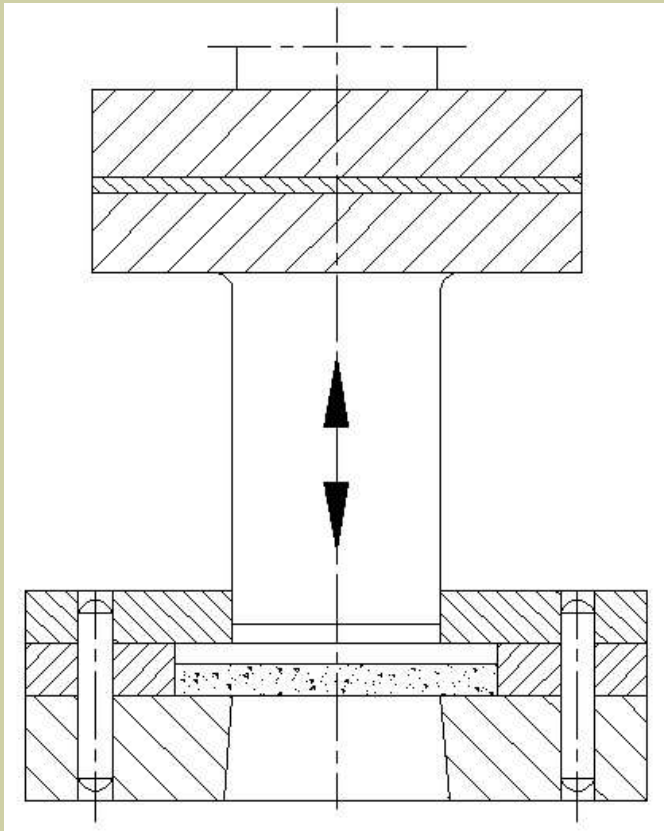

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A hagyományos kivágás és a finomkivágás elve:

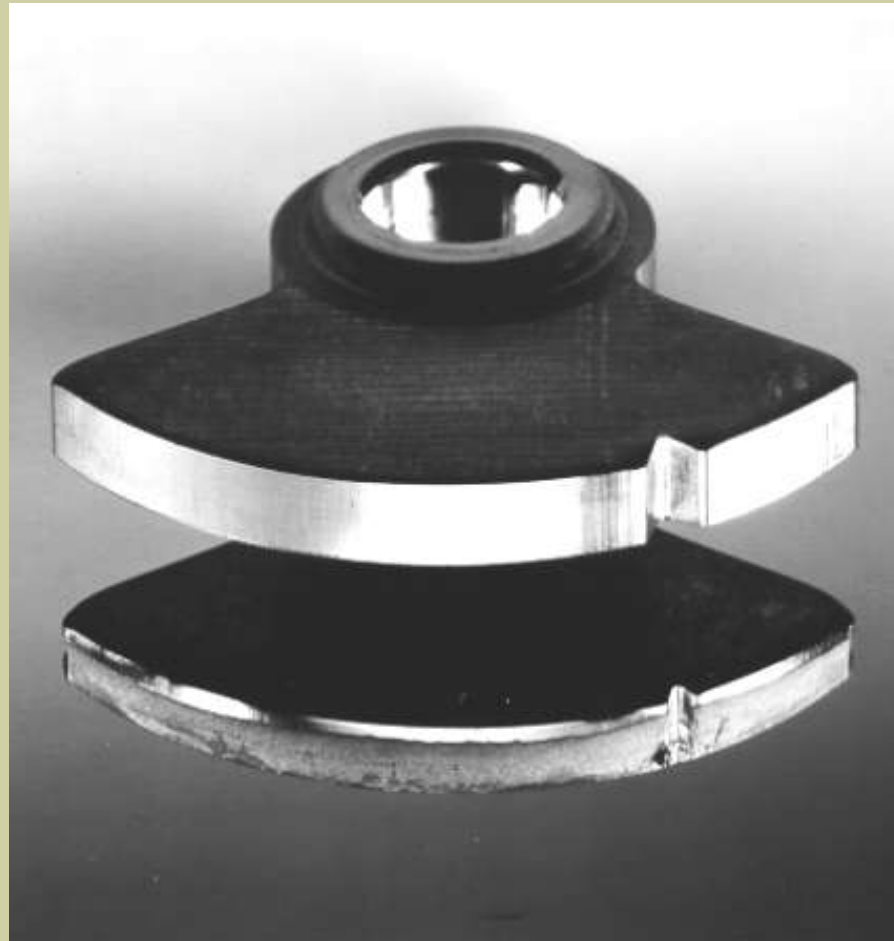
- hagyományos kivágás – bélyeg, vágólap,
- finomkivágás – bélyeg, vágólap, ékgyűrű, ellenbélyeg.

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

Hagyományos kivágással és finomkivágással vágott darabok vágási felülete.

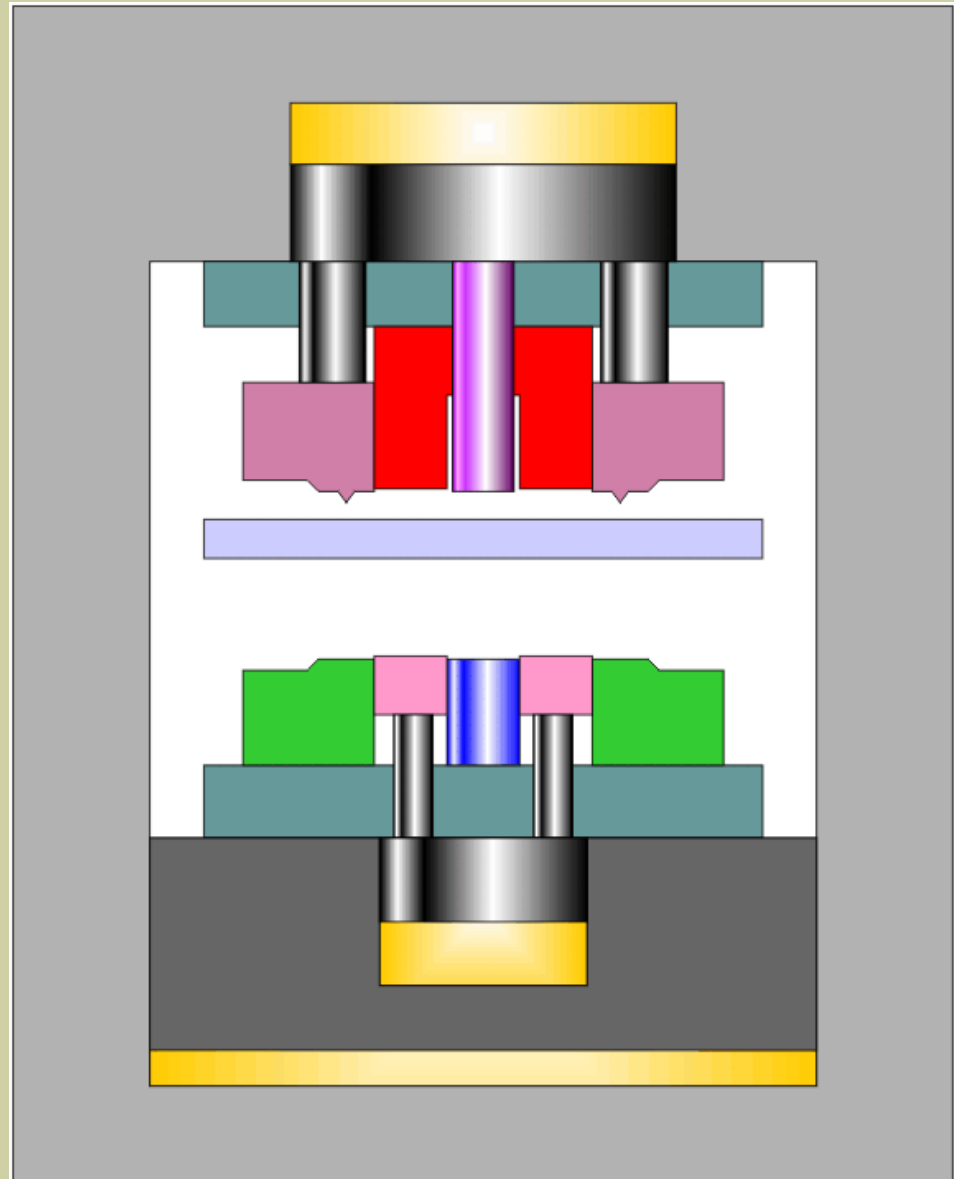

Autóipari alakítástechnológia

Anyagszétválasztó műveletek

A finomkivágó-szerszám működési elve.

Autóipari alakítástechnológia

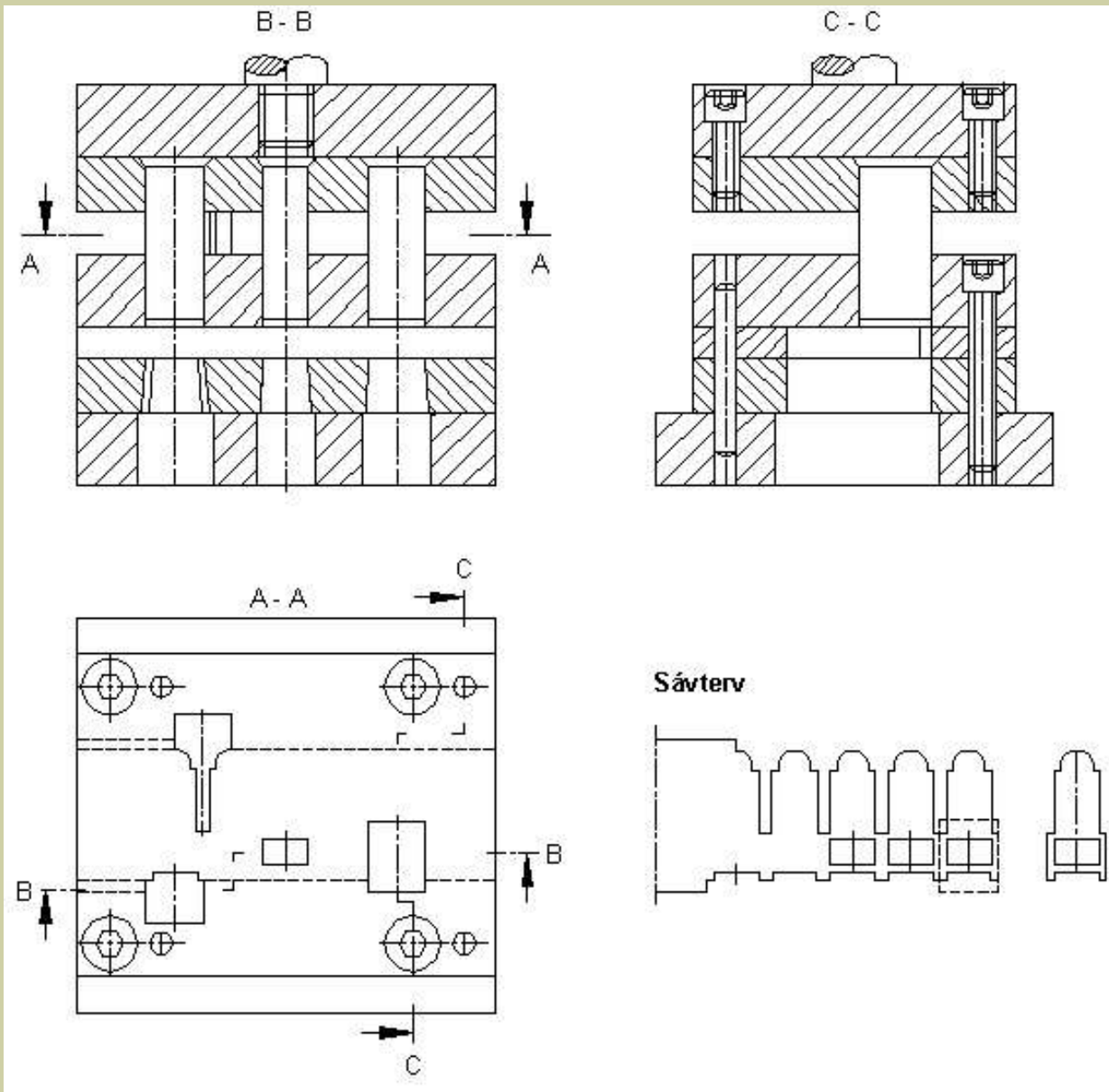
Anyagszétválasztó műveletek

A vágó-lyukasztó szerszámok

- az elvégzett műveletek szerint: lehetnek kivágó, lyukasztó és összetett, hajlítással, mélyhúzással, vagy más alakadó műveletekkel kombinált szerszámok;
- működési módjuk szerint: egyszerű, vagy több műveletes szerszámok; ez utóbbiak lehetnek sorozat, illetve együttes működésű (blokk-) szerszámok;
- a szerszám felek vezetése szerint: vezetés nélküli, vezetőlapos, vezetőoszlopos és kombinált vezetésű szerszámok;
- az ütköztetés módja szerint: ütköző nélküliek, merev ütközősek, mozgó ütközősek, kereső (helyrehúzó) csaposak, oldalvágó bélyegesek.

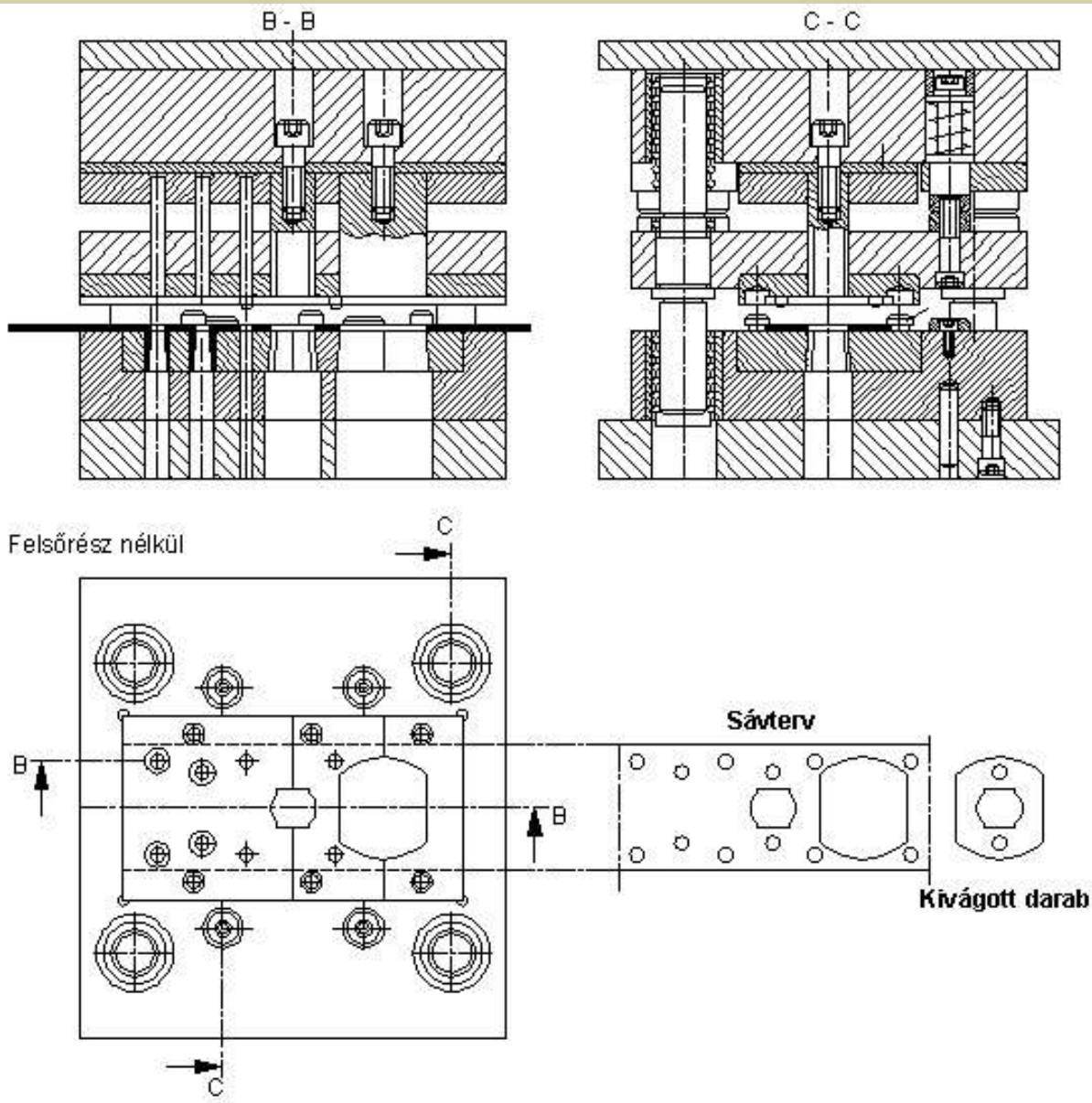
Autóipari alakítástechnológia

Vezetőlapos sorozatvágó szerszám

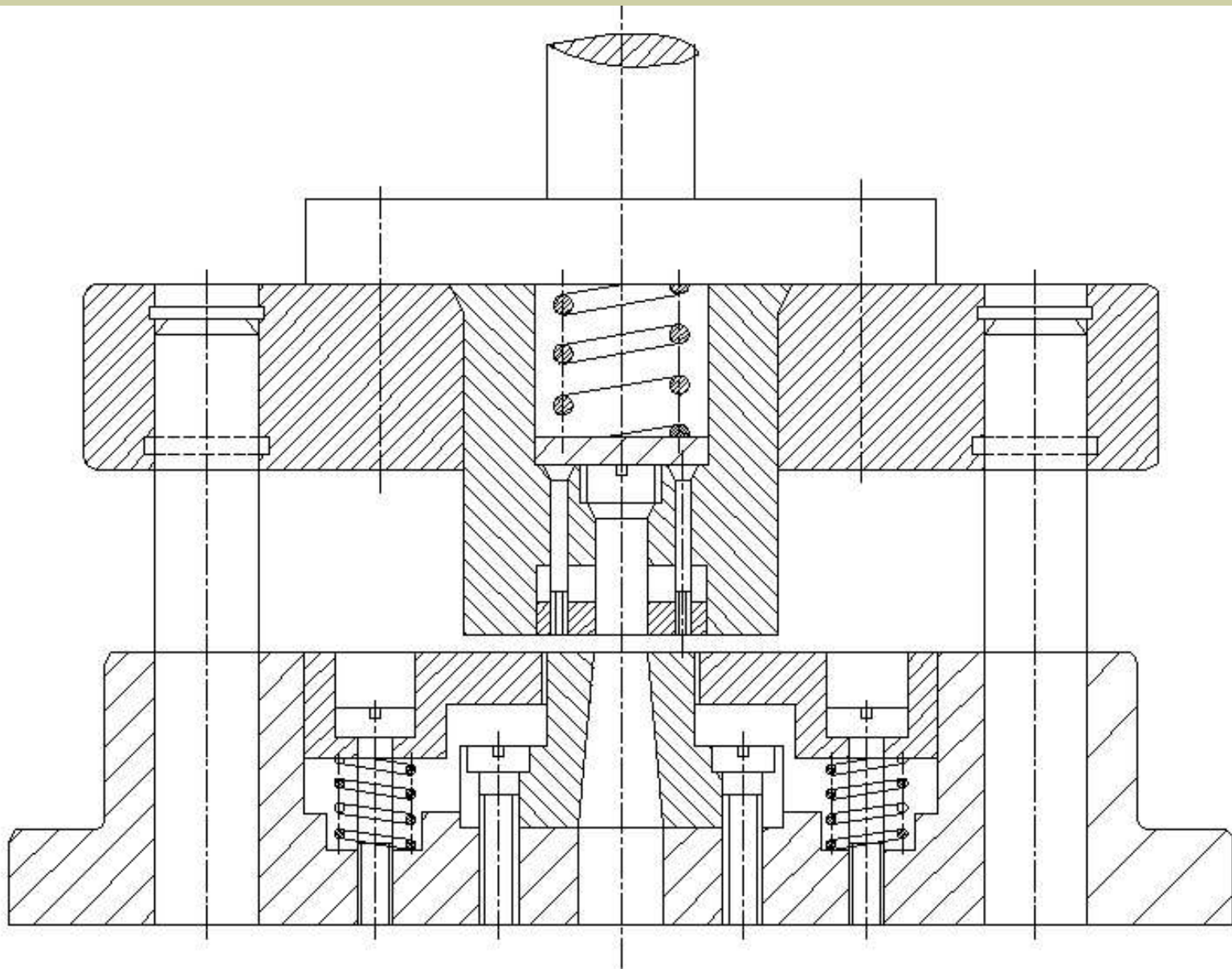
Autóipari alakítástechnológia

Vezetőoszlopos sorozatvágó szerszám

Autóipari alakítástechnológia

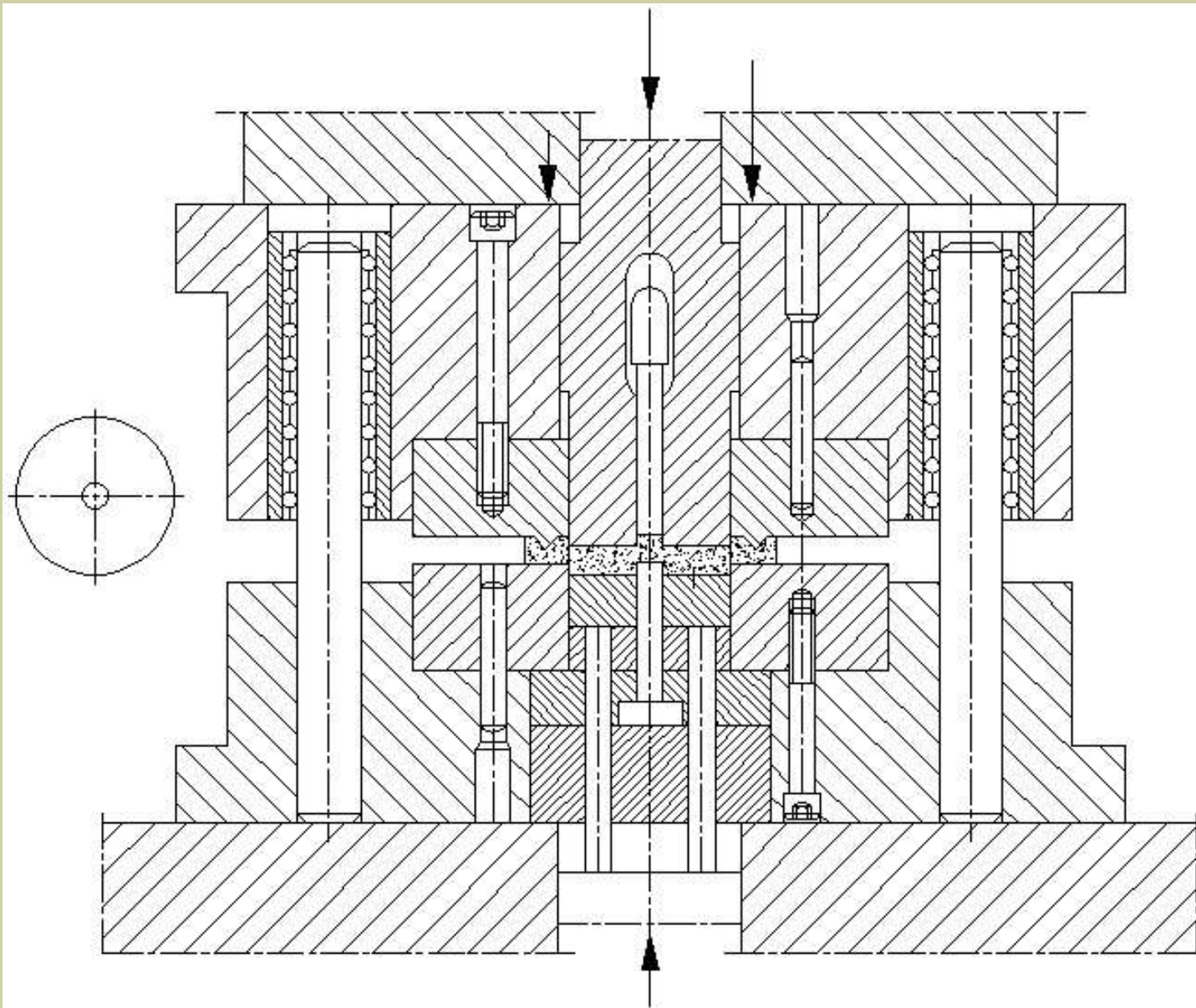
Blokk szerszám (vezetőoszlopos)

Autóipari alakítástechnológia

Finomkivágó szerszám

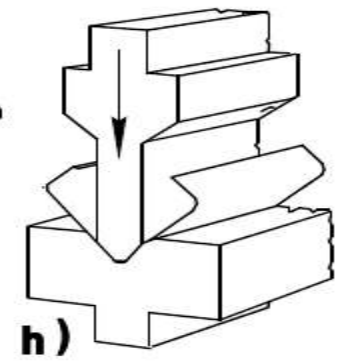
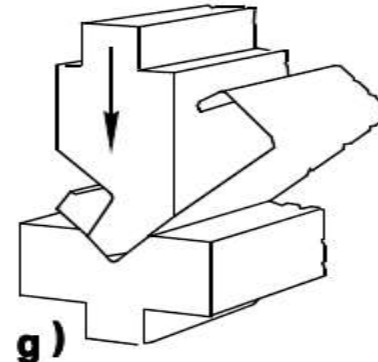
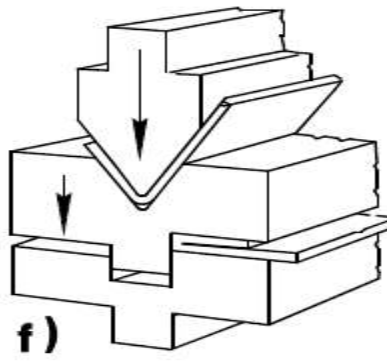
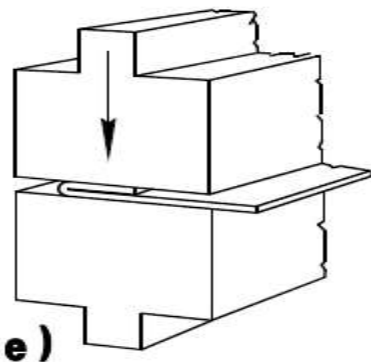
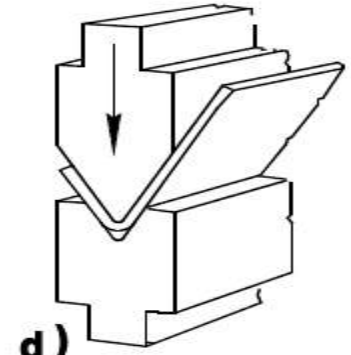
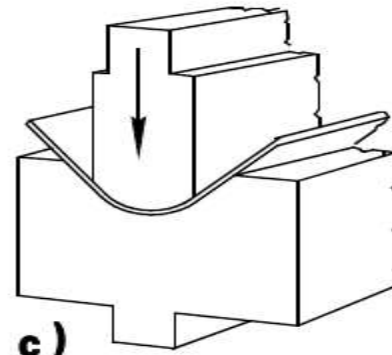
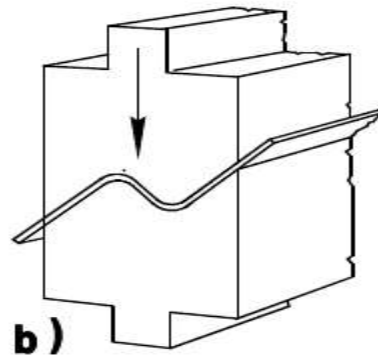
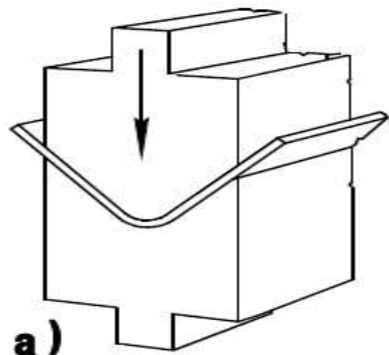

Autóipari alakítástechnológia

Hajlítás

A hajlítás olyan képlékenyalakító művelet, amellyel az előgyártmány egyes felületei által bezárt szöveget megváltoztatjuk.

A hajlítást elterjedten alkalmazzák lemezek, rudak, csövek, profilok feldolgozásakor.

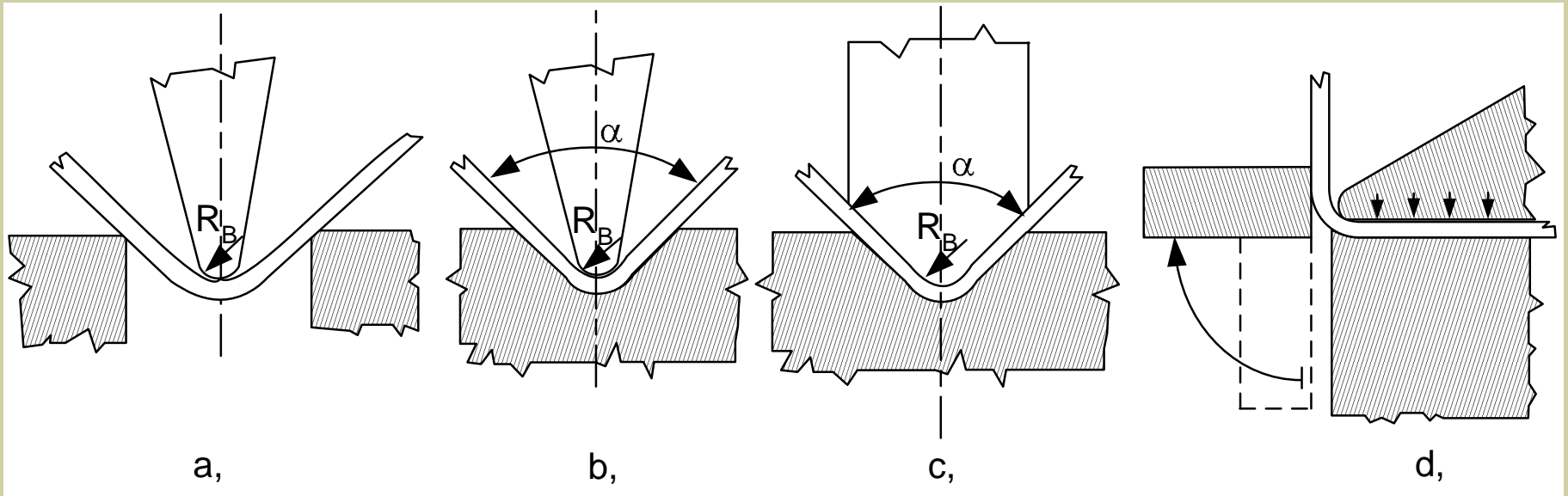

Autóipari alakítástechnológia

Hajlítás

A hajlítási műveletet a hajlító bélyeg és a hajlító matrica között végzik.

A szerszámok és a munkadarab alakja és mozgása alapján megkülönböztetünk szabad hajlítást, félsúlyesztékes, súlyesztékes és lengő hajlítást.

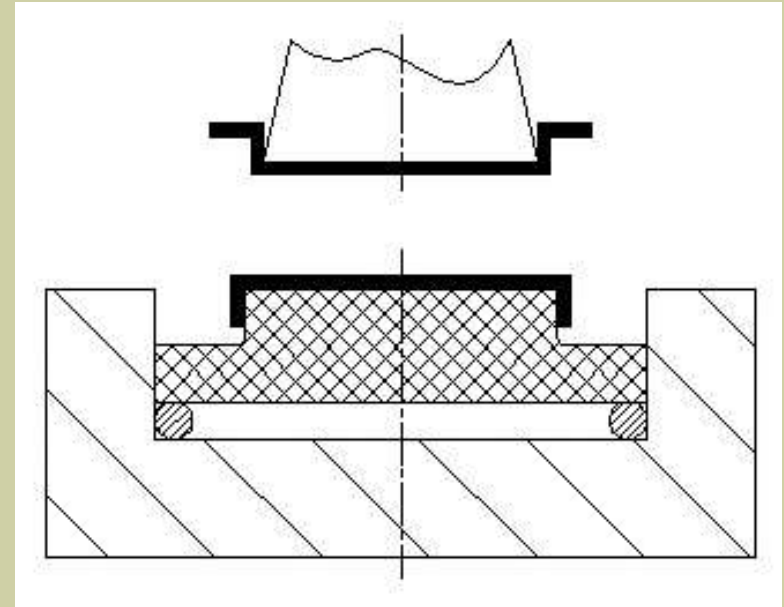
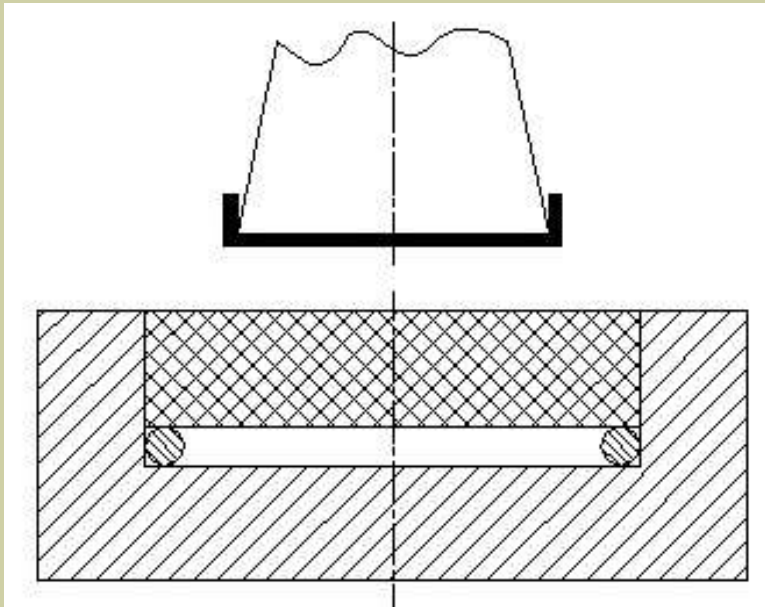

Autóipari alakítástechnológia

Hajlítás

Kisebb sorozatgyártásban olcsó megoldás a gumi matricás hajlítás.

Autóipari alakítástechnológia

Hajlítás

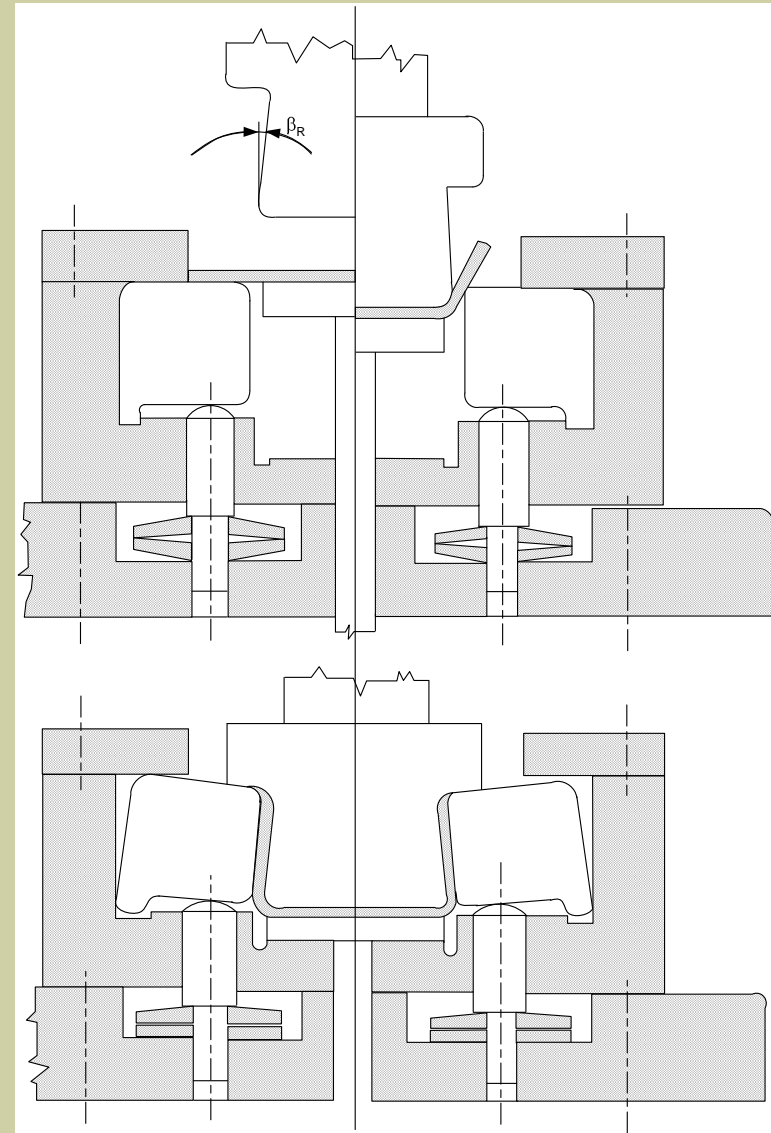
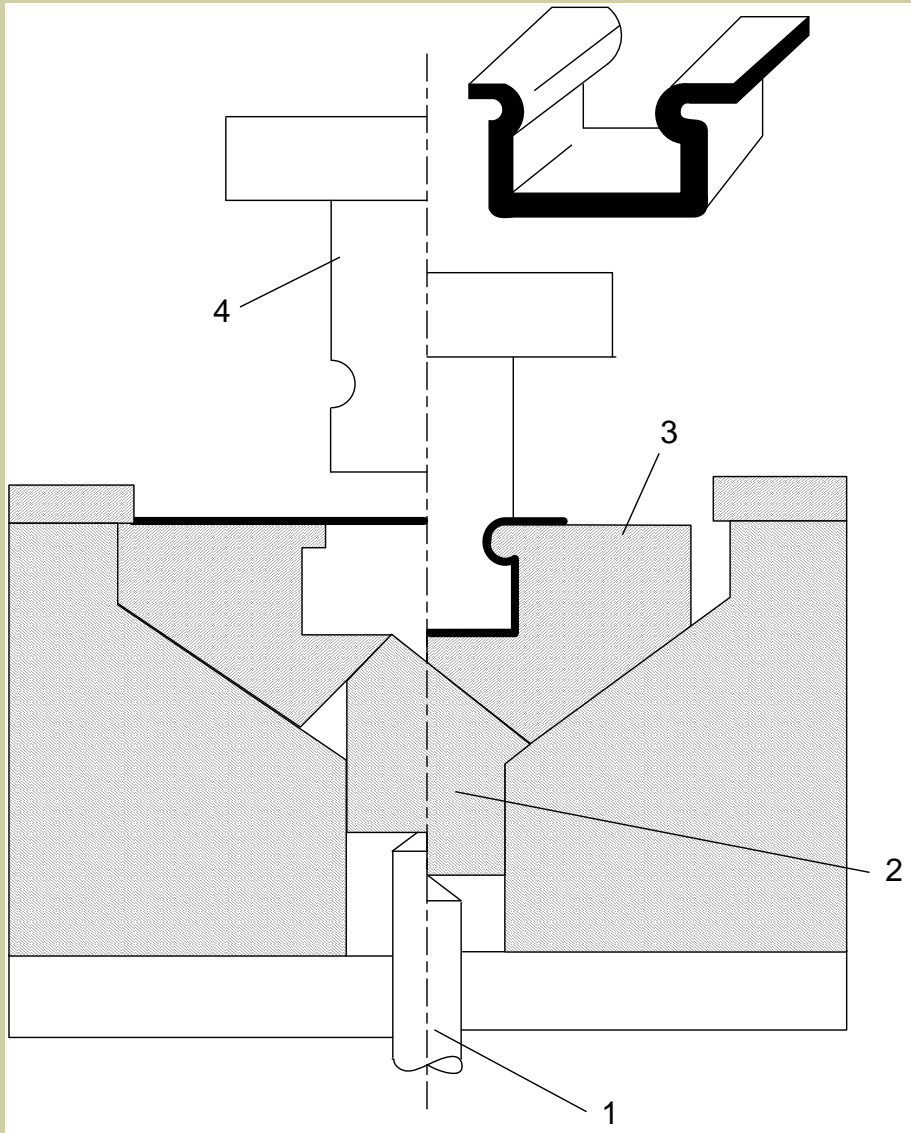
A hajlított munkadarab előállításához szükséges kiinduló lemezméretet, a kiterített hosszt, annak figyelembevételével határozhatjuk meg, hogy a semleges szál hossza nem változik.

A hajlításkor keletkező rugalmas feszültségek a hajlító erő megszűntetése után rugalmas visszatérítő nyomatékokat eredményeznek, amelynek következtében a hajlított alak megváltozását okozó visszarusugózás következik be. A visszarusugózás következményeként megváltozik a hajlított munkadarabon a hajlítási sugár és a hajlítási szög is.

A megengedett minimális hajlítási sugár a szélső szálban bekövetkező esetleges repedés miatt korlátozott.

Autóipari alakítástechnológia

Ékes mozgató és billenő pofás hajlító szerszámok

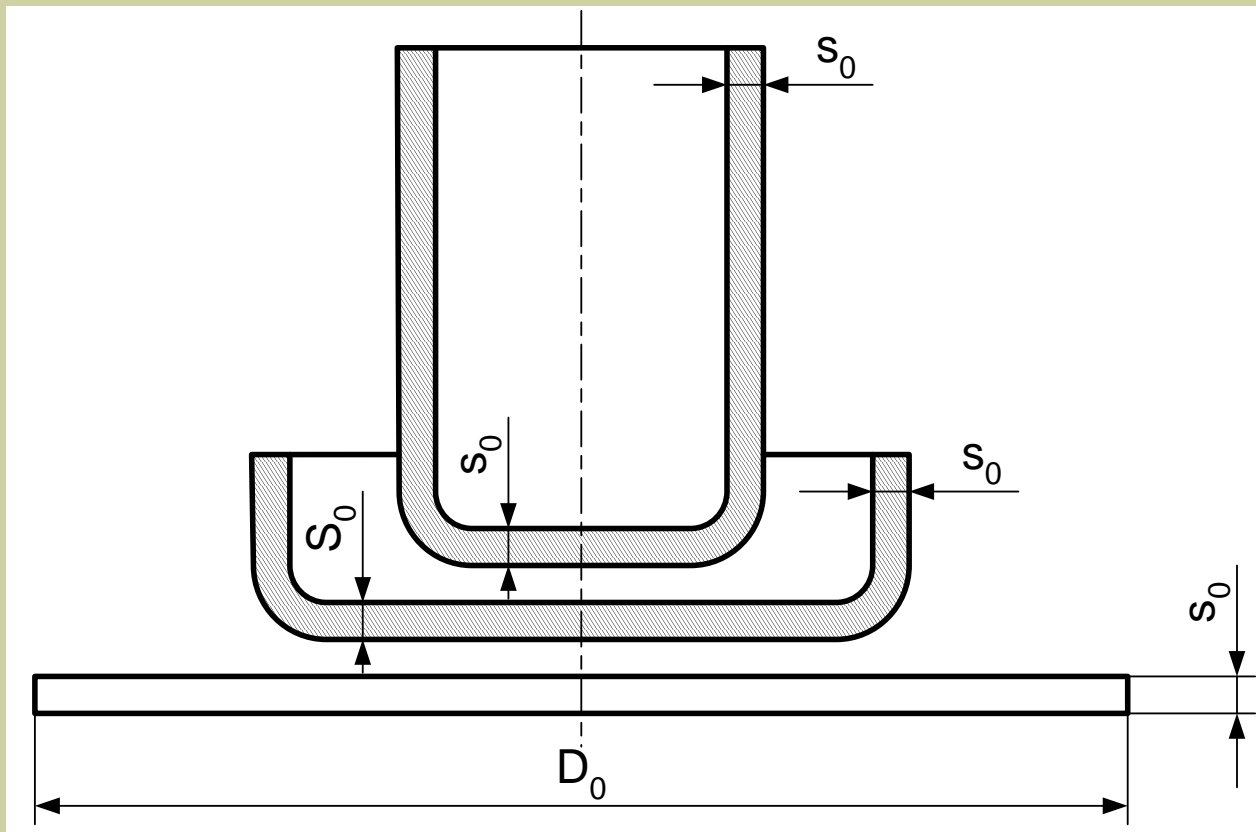

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

Mélyhúzással sík lemezből (felállító húzás), vagy üreges előgyártmányból (tovább húzás) üreges testet állítunk elő.

A mélyhúzás két alapvetően különböző változata a falvékonyítás nélküli és a falvékonyító mélyhúzás.

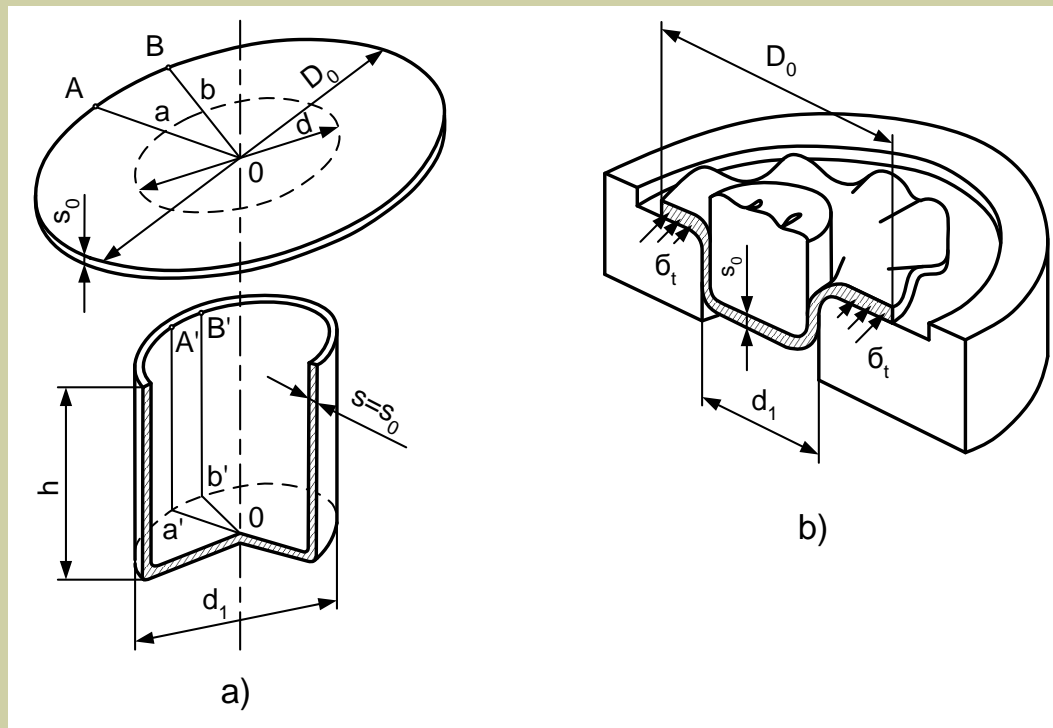

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

A mélyhúzás során a lemez meglehetősen bonyolult alakváltozási folyamaton megy keresztül.

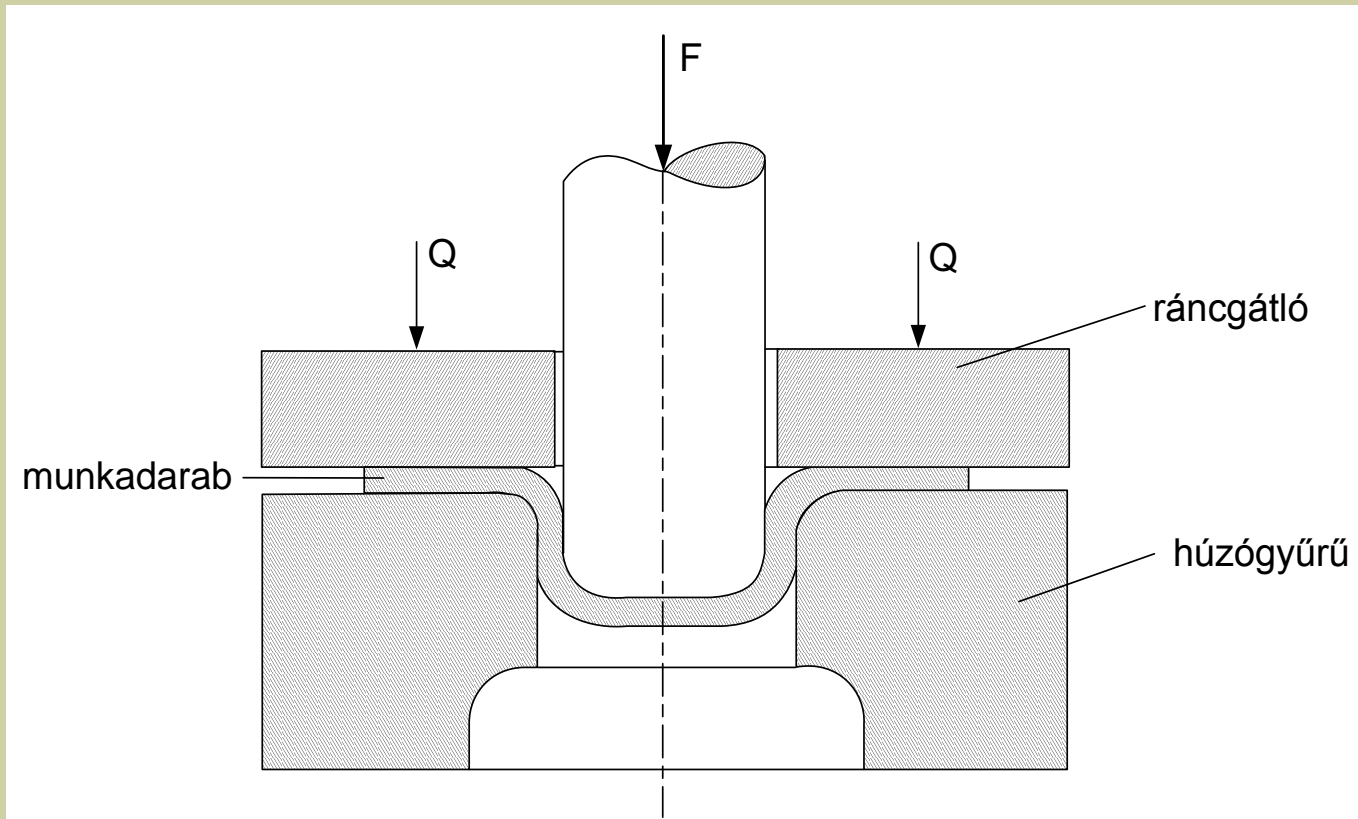
A peremfelületen anyagfelesleg van: a tangenciális irányban ható nyomófeszültségek hatására jelentős rövidülés következik be, amely ráncosodáshoz vezethet.

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

A gyakorlati mélyhúzási feladatok többségénél a ráncképződést ráncgátló szerszámelem alkalmazásával kell megakadályozni.

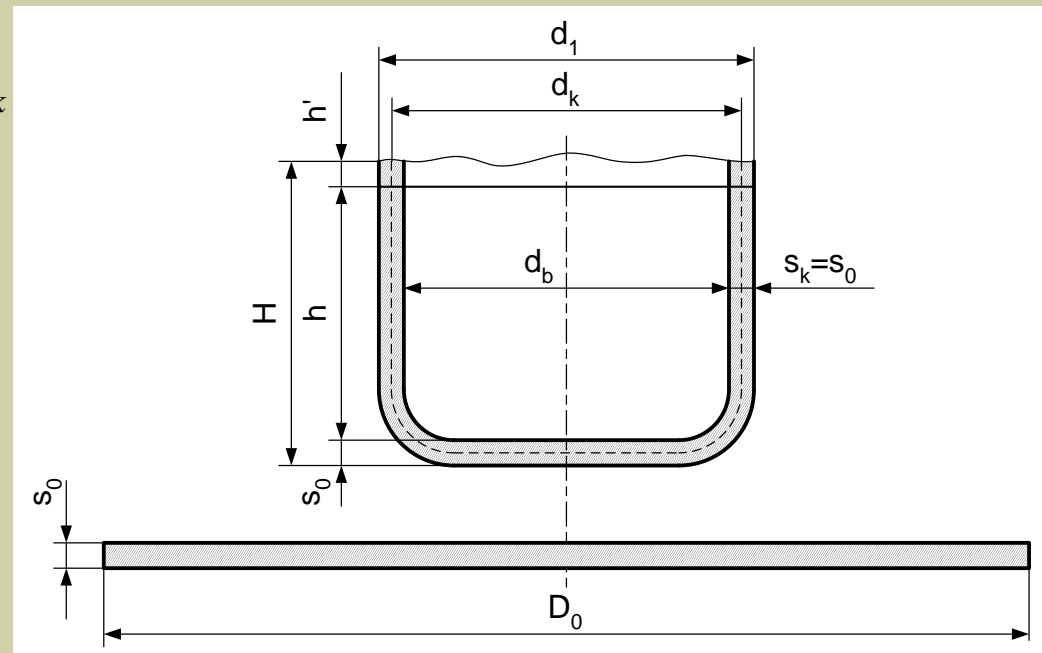
Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

A teríték átmérője a térfogat-állandóság feltételéből határozható meg. Ha az edényfenék lekerekítését elhanyagoljuk, a húzás utáni közepes falvastagsággal számolunk és h' levágási ráhagyást veszünk:

$$\frac{D_0^2 \pi}{4} s_0 = \frac{d_k^2 \pi}{4} s_k + d_k \pi h + h' s_k$$

$$D_0 = \sqrt{\frac{s_k}{s_0} \left[d_k^2 + 4d_k h + h' \right]}$$

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

A teríték átmérője általános esetben a Pappus-Guldin tételből határozható meg:

L_i – az egyes meridián szakaszok hossza,

r_i – az egyes meridián szakaszok súlypontja.

$$\frac{D_0^2 \pi}{4} = 2\pi \sum_{i=1}^n L_i \cdot r_i$$

$$D_0 = \sqrt{8 \sum_{i=1}^n L_i \cdot r_i}$$

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

A falvékonyítás nélküli mélyhúzásnál az átmérőváltozás nagyságának jellemzésére a húzási fokozati tényezőt használjuk. A húzási fokozati tényező (m) a húzóbélyeg átmérőjének és a kiinduló darab átmérőjének hányadosa, azaz kezdő húzásnál az előhúzó fokozati tényező:

$$m_o = \frac{d_1}{D}$$

A továbbhúzások során a tovább húzási fokozati tényezők:

$$m_1 = \frac{d_2}{d_1} ; m_2 = \frac{d_3}{d_2} ; \dots m_i = \frac{d_{i+1}}{d_i}$$

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

Minél nagyobbak a mélyhúzandó anyag képlékenységével kapcsolatos anyagvizsgálati mérőszámok, továbbá a fajlagos vastagság (s/D), annál nagyobb alakváltozást lehet megengedni egy húzási fokozatban, azaz annál kisebb lehet a húzási fokozati tényező.

A húzási fokozati tényező megengedhető értéke számos tényezőtől függ;

- a húzógyűrű és a húzóbélyeg közötti húzóréstől,
- a mélyhúzó szerszám anyagától,
- a lemezzel érintkező szerszám-elemek felületének állapotától,
- a kenőanyagtól, a kenés mértékétől, valamint attól, hogy
- hányadik mélyhúzási műveletről van szó.

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

A húzási fokozati tényezők értékei a húzások során növekednek

$$m_0 < m_1 < m_2 < \dots < m_n$$

azaz, az egymást követő húzások során egyre kisebb alakváltozás valósítható meg. Az egymást követő húzási műveletek során a munkadarab átmérők az alábbiak szerint számíthatók ki:

$$d_1 = m_0 D,$$

$$d_2 = m_1 d_1 = m_1 m_0 D,$$

$$d_3 = m_1 d_2 = m_1^2 m_0 D,$$

...

$$d_n = m_1 d_{n-1} = m_1^{n-1} m_0 D.$$

Autóipari alakítástechnológia

Mélyhúzás

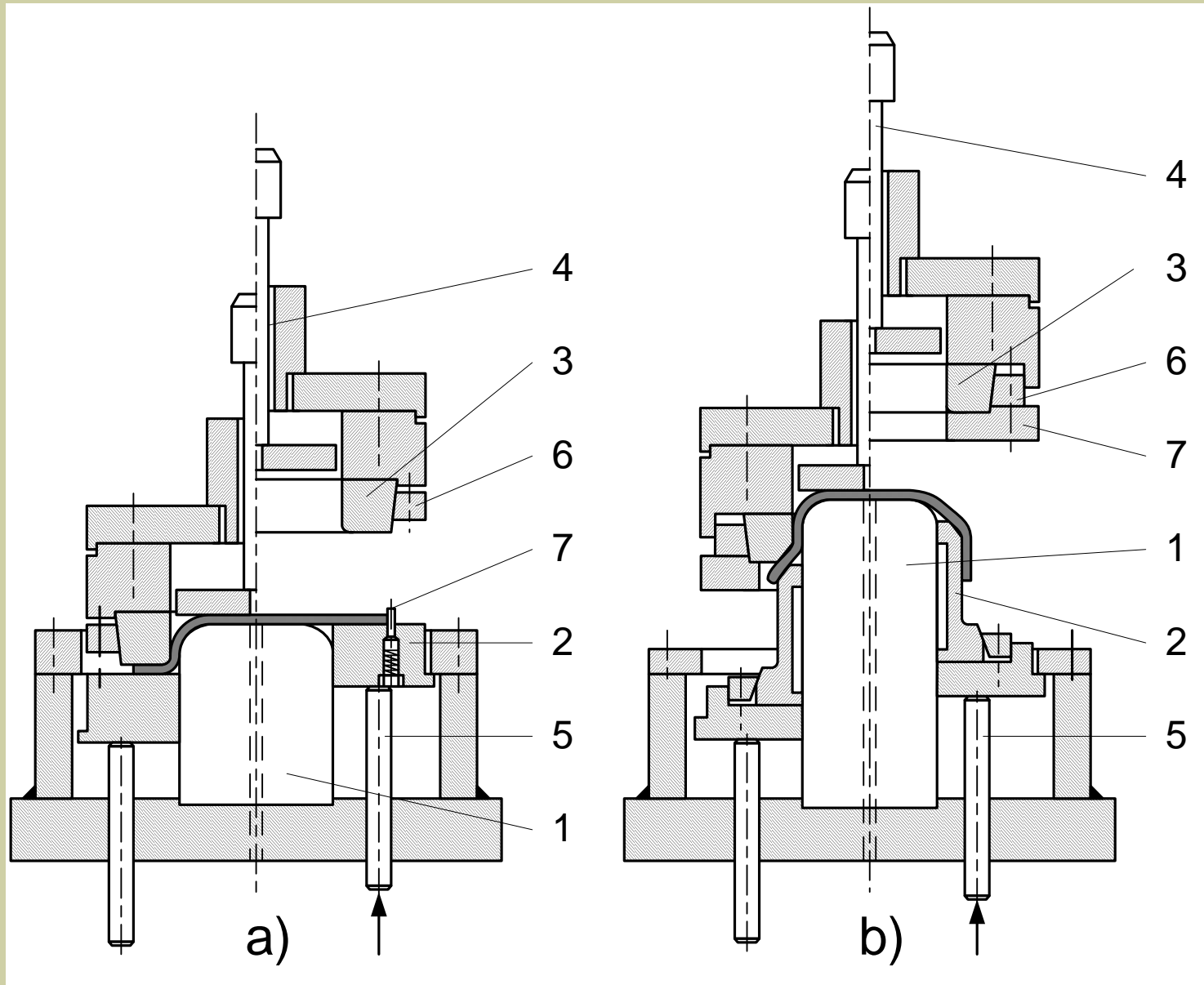
A mélyhúzó műveletek során az alakított fém felkeményedik a további alakíthatóság feltételei romlanak.

Újrakristályosító izzítás, lágyítás közbeiktatása nélkül az egymást követő húzási műveletek során egyre kisebb alakváltozás engedhető meg, azaz a húzási fokozati tényező értékét növelni kell

Ha a húzási műveletek között lágyítást alkalmazunk, akkor a továbbhúzásnál ismét nagyobb alakváltozást, azaz kisebb húzási fokozati tényezőt engedhetünk meg.

Autóipari alakítástechnológia

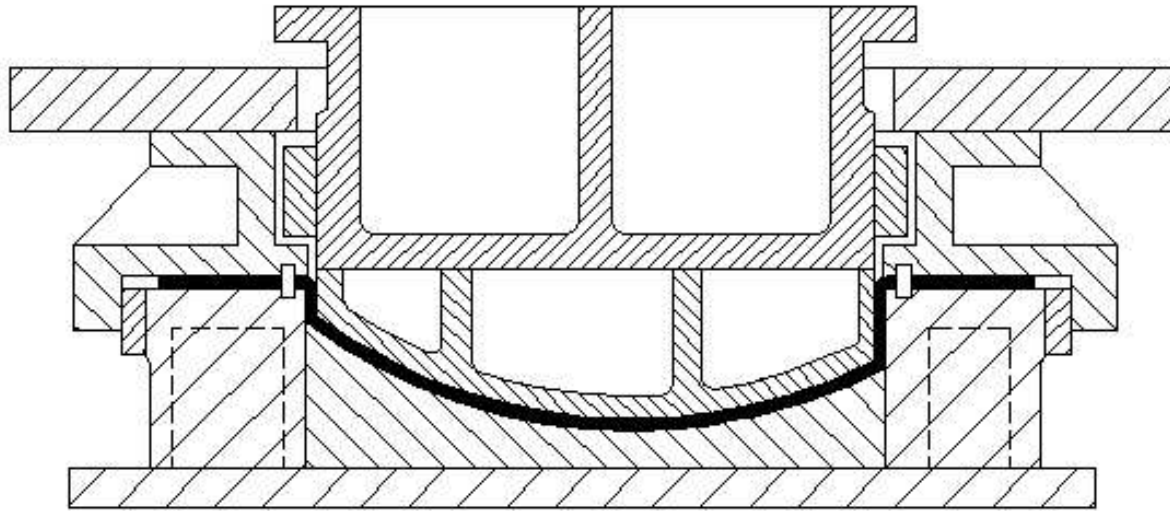
Ráncgátlós mélyhúzó szerszámok

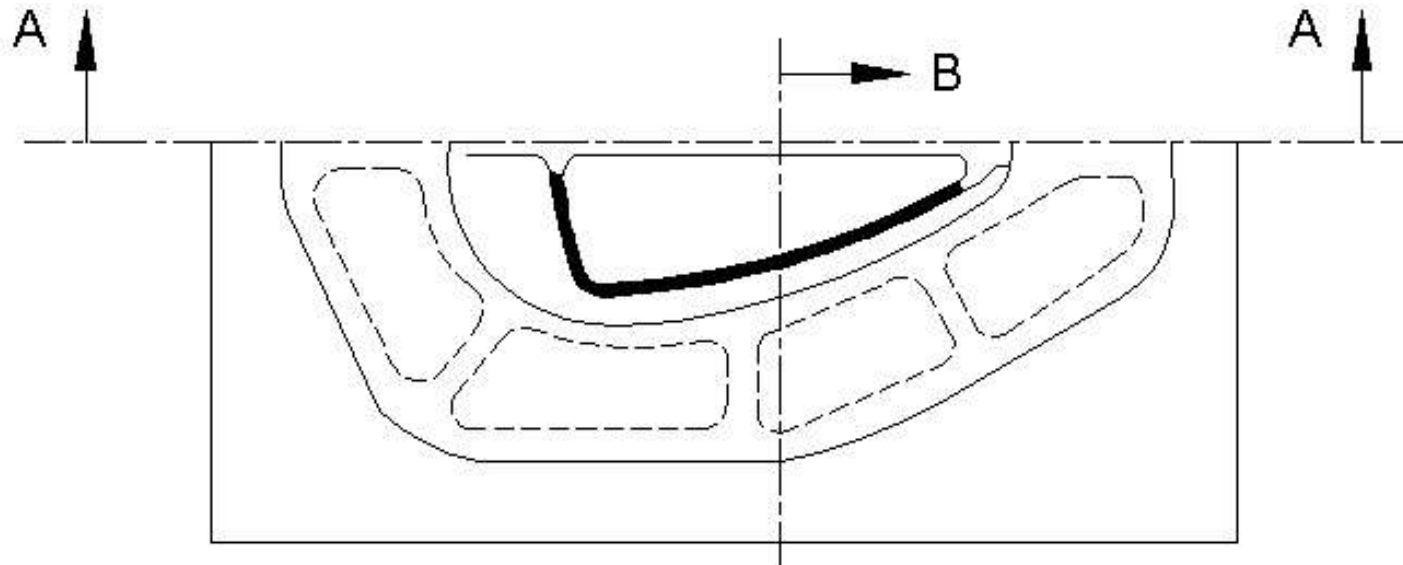
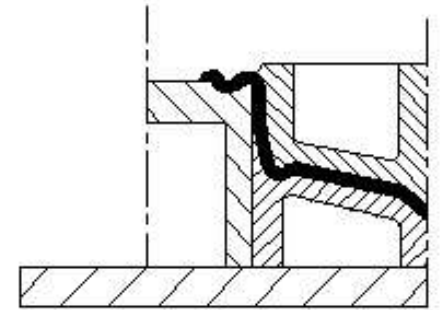
Autóipari alakítástechnológia

Nagy méretű karosszéria húzó szerszám

A-A metszet

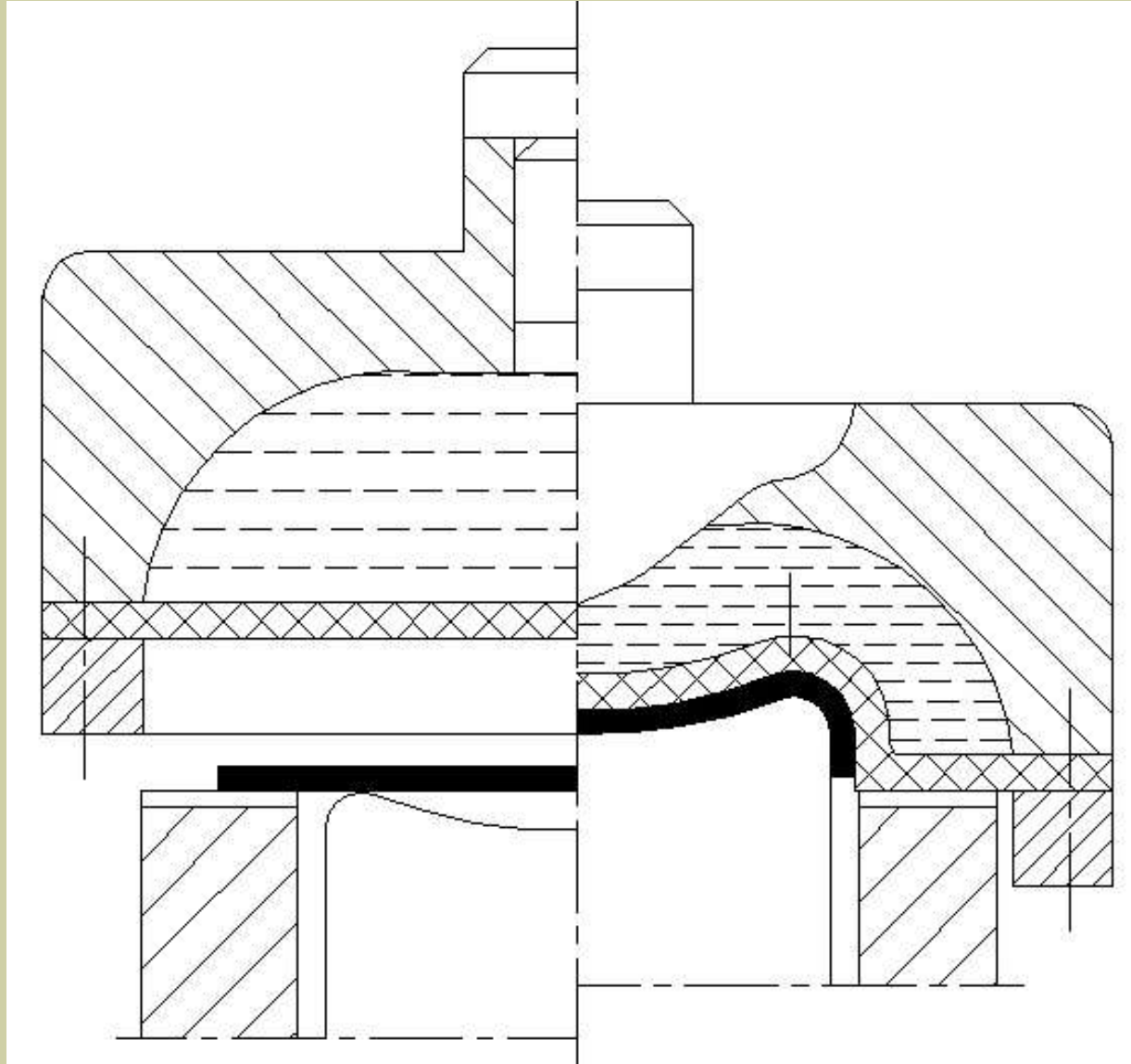

B-B metszet

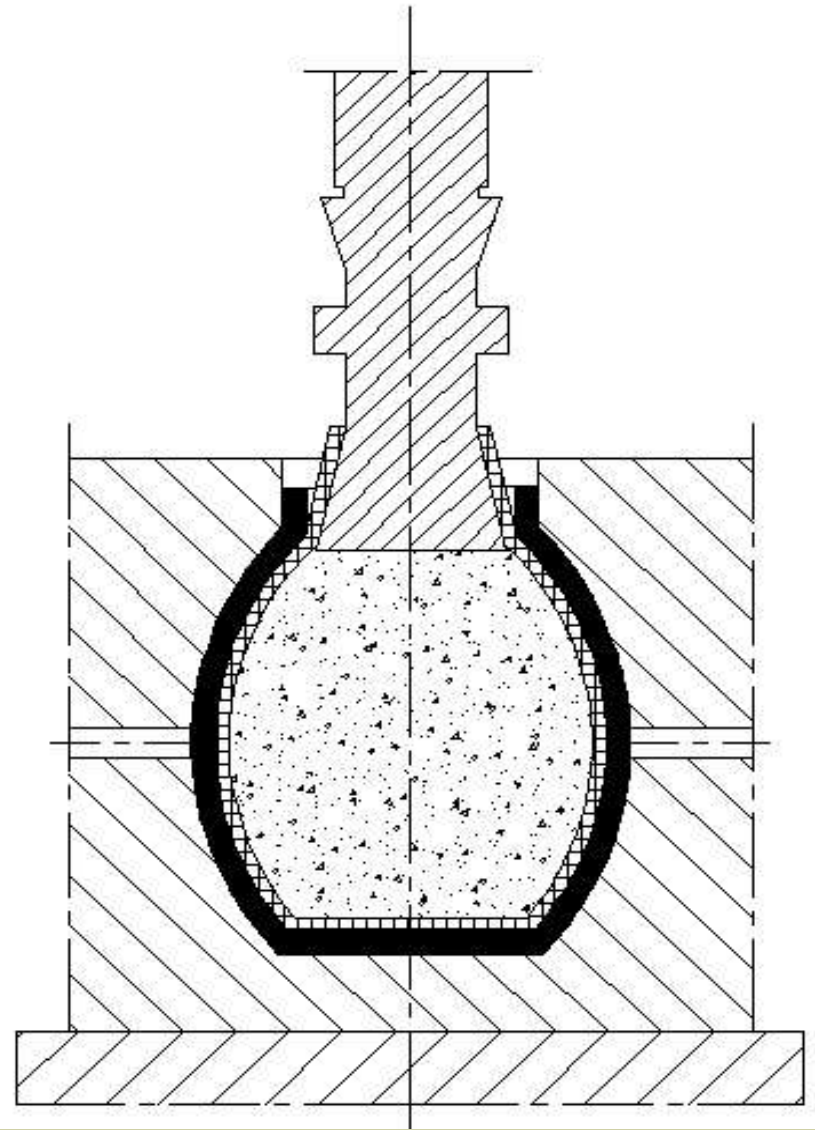
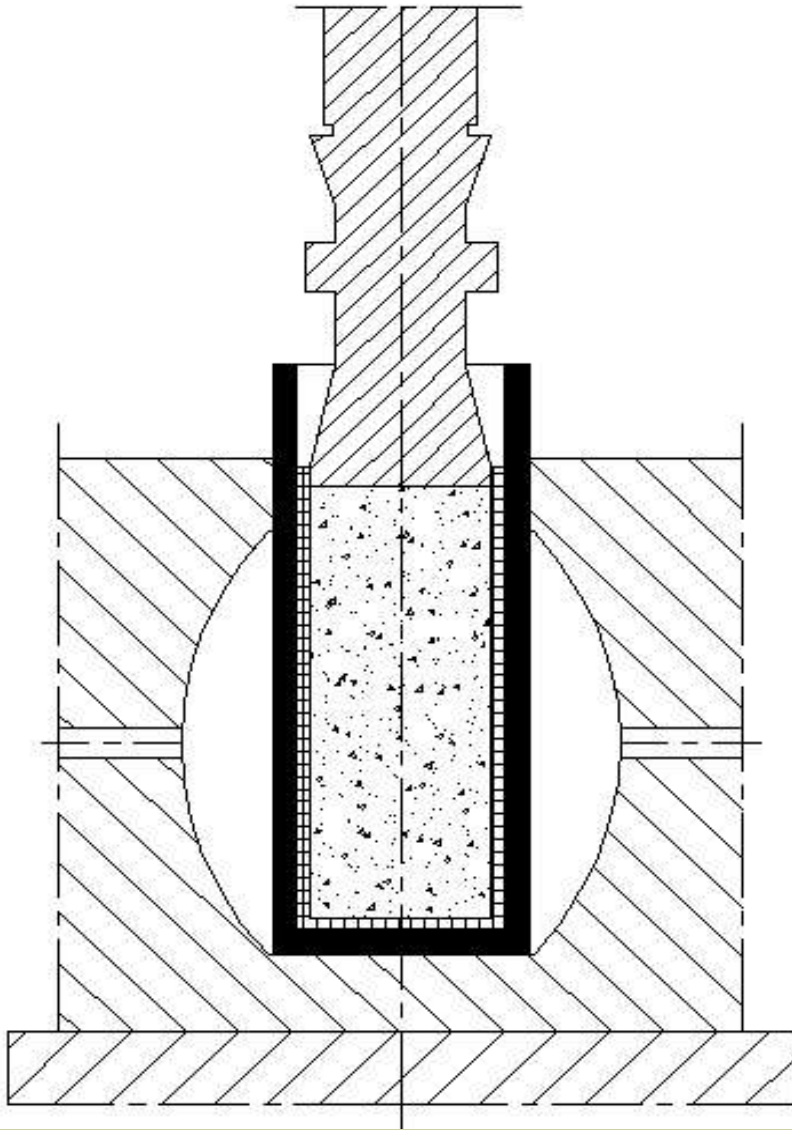
Autóipari alakítástechnológia

Hidroform húzó szerszám

Autóipari alakítástechnológia

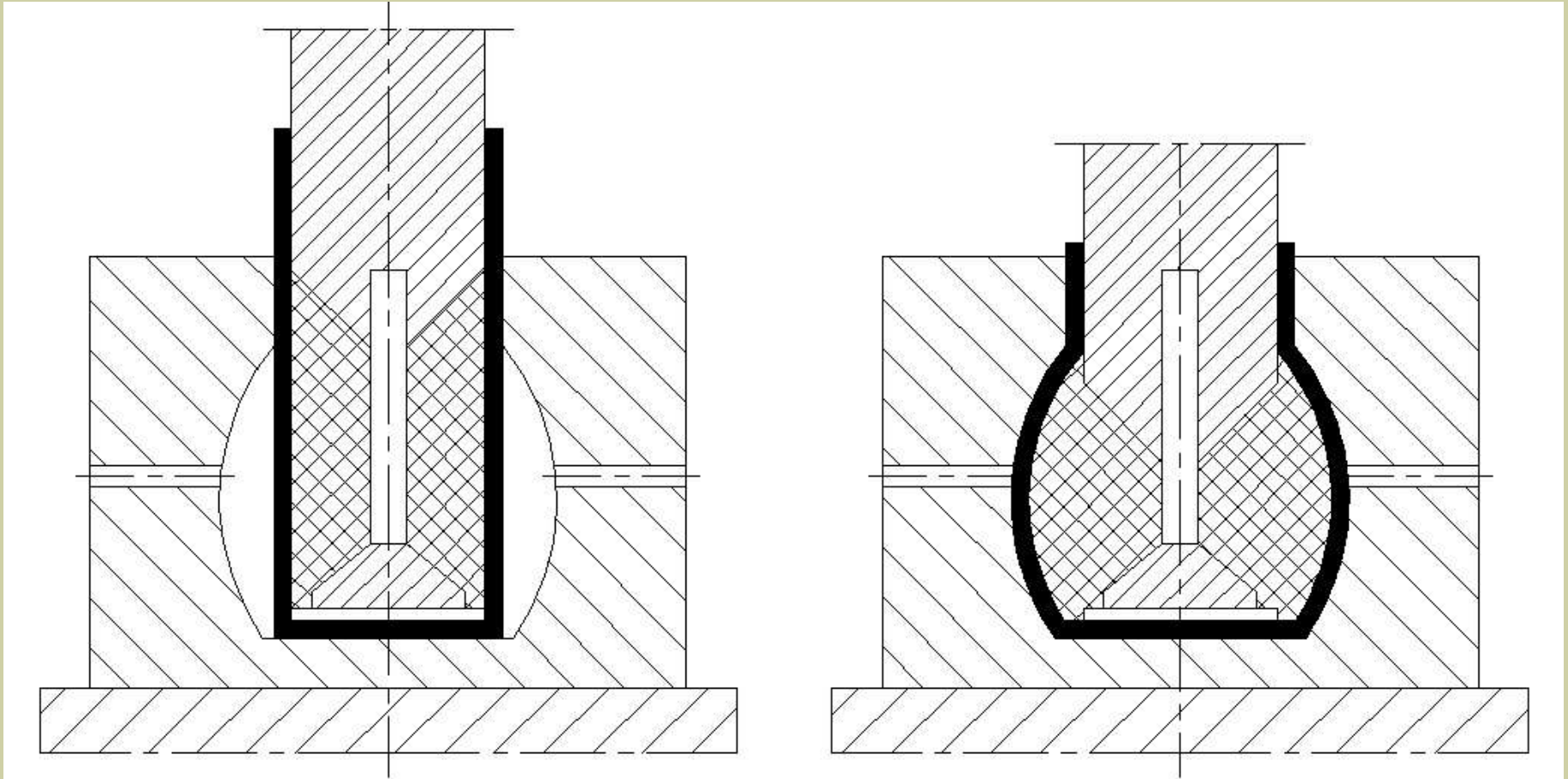
Edény tágítása folyadékkal

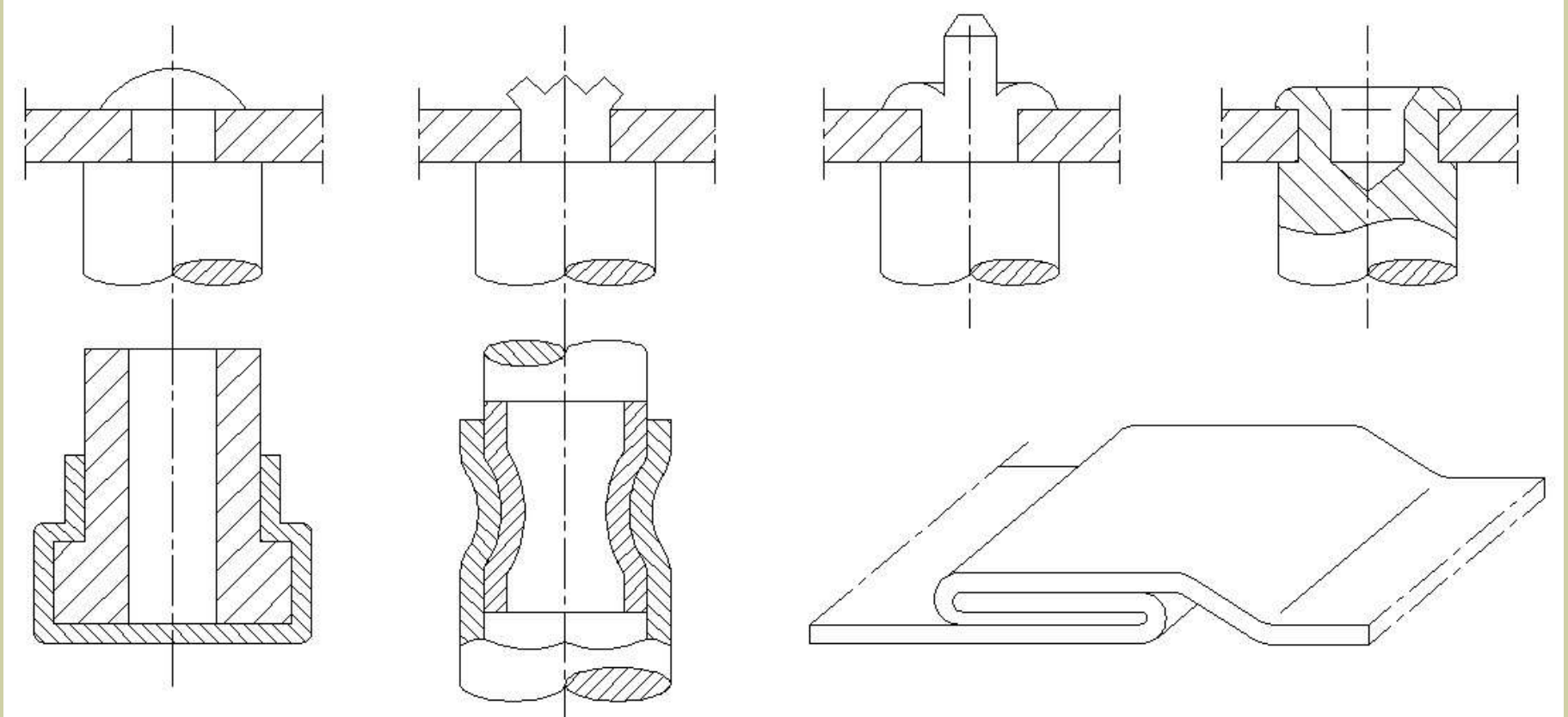
Autóipari alakítástechnológia

Edény tágítása gumi betéttel

Autóipari alakítástechnológia

Képlékenyalakítással létrehozott kötések

Autóipari alakítástechnológia

Fémnyomás

